

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Abdullah Elmas

İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku, İstanbul-Türkiye.

e-posta: progelmas@gmail.com.

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Yıldız

Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siirt-Türkiye.

e-posta: ibrahim.yildiz@siirt.edu.tr

Makale bilgileri/Article information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 16.01.2025

Kabul tarihi-Date of acceptance: 01.08.2025

Yayın tarihi-Date of publication: 30.11.2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik

Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyduklarını beyan etmiştir.

The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir

No conflict of interest declared

Finansman-Grant support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır

No funding or support was received

Lisans- License

Türkiye’de Seçimlerde Stratejik Taksimat

Öz

Demokrasi, Abraham Lincoln ’ün ifadesiyle: “Halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” olarak tanımlanabilir. Temsili demokrasi, halkın egemenliğini kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla kullandığı bir demokrasidir. Temsili bir demokraside belirli grupların, bireylerin veya siyasi partilerin lehine veya aleyhine seçim sürecini veya kurallarını manipüle etmenin birçok yolu vardır. Bu çalışmada sadece bir tanesine, stratejik taksimata (gerrymandering) odaklanılmıştır. Stratejik taksimat, seçim bölgelerinin, iktidardaki siyasi parti tarafından koltukların yeniden tahsisini veya seçim bölgesi sınırlarının yeniden çizilmesini ya da bunu yapmamalarını kendi çıkarları için kullanmaya çalıştığı şekilde manipüle edilmesidir. Bu yöntem, ilk kez Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmış olmakla birlikte, zamanla dünya genelinde birçok temsili demokraside uygulanmıştır. Türkiye örneğinde ise, seçim coğrafyasının siyasi amaçlarla yeniden düzenlenmesine Demokrat Parti döneminden itibaren başlandığı, sonrasında Adalet Partisi, Anavatan Partisi ve özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarlarında bu yöntemin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Stratejik taksimat sayesinde seçmen oyları sabit kalsa dahi milletvekili dağılımında ciddi değişiklikler oluşturulabilmekte, bu da temsil adaletini ve demokratik meşruiyeti zedelemektedir. Türkiye’de seçim çevrelerinin belirlenmesinde yürütmenin önemli bir ağırlığı olduğu ve bu yetkinin çoğu zaman teknik değil siyasi saiklerle kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gerrymandering, Seçimlerde Manipülasyon, Seçim Herestiji, Türkiye’de Seçimler, 6360 Sayılı Kanun.

Gerrymandering in Elections in Turkey

Abstract

Democracy, as defined by Abraham Lincoln, is “government of the people, by the people, for the people.” Representative democracy constitutes a system in which citizens exercise their sovereignty through representatives elected by themselves. Within such systems, various methods may be employed to manipulate the electoral process or its regulations in favor of, or against, certain groups, individuals, or political parties. This study focuses specifically on one such method: strategic redistricting, commonly known as gerrymandering. Gerrymandering refers to the manipulation of electoral district boundaries or the redistribution of parliamentary seats by the ruling political party for its own advantage, including instances where redistricting is intentionally avoided. Although the practice first emerged in the United States, it has gradually been adopted in many representative democracies around the world. In Turkey, the strategic restructuring of electoral geography for political purposes appears to have originated during the Democrat Party era and continued under the Justice Party (Adalet Partisi, AP), the Motherland Party (Anavatan Partisi, ANAP), and, most frequently, under the Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi, AK Parti). Through strategic redistricting, significant changes in the distribution of parliamentary seats can occur even when voter preferences remain unchanged, thereby undermining both the fairness of representation and democratic legitimacy. It has been observed that in Turkey, the executive branch wields considerable authority in determining electoral districts, and this authority is often exercised on political grounds rather than according to technical, objective, or population-based criteria.

Keywords: Gerrymandering, Election Manipulation, Electoral Heresthetic, Elections in Türkiye, Law No. 6360.

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%30)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%80) - Yazar-2 (%20)

Atıf- Citation (APA)

Elmas, A. & Yıldız, İ. (2025). Türkiye’de seçimlerde stratejik taksimat. *İctimaiyat*, 9(2), 755-783. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1621677>

1. Giriş

Seçmen davranışı, demokratik temsiliyetin niteliğini belirleyen başlıca değişkenlerden biri olarak kabul edilmekte olup; siyasal aktörlerin toplumsal taleplere duyarlılığı, yönetsel sorumluluk anlayışı ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda seçilmesini doğrudan etkilemektedir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla, yerel seçimlerin yanı sıra illerin bir ya da birden fazla seçim çevresine ayrıldığı genel seçimler için seçim bölgelerinin sınırları belirlenmektedir. Ne var ki, tarihsel süreçte ve günümüzde pek çok ülkede iktidarların seçim sonuçlarını kendi lehlerine olacak biçimde şekillendirmek üzere başvurdukları birtakım manipülatif yöntemler dikkat çekmektedir. Bu yöntemlerden biri olan ve teknik olarak "hileli seçim bölgesi taksimatı" şeklinde tanımlanan uygulama, Anglo-Amerikan siyaset literatüründe "gerrymandering" kavramıyla ifade edilmektedir. Bu uygulama, seçmen dağılımını yapay biçimde yeniden düzenleyerek iktidar partisinin avantajını maksimize etmeyi amaçlamakta; dolayısıyla temsilde adaleti ve demokratik meşruiyeti zedeleme potansiyeli taşımaktadır. Bu kavram, seçim çevrelerinin sınırlarının iktidar partisinin lehine ve muhalefet partilerinin aleyhine olacak şekilde, bilinçli ve keyfi biçimde yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir (Aktan, 2022).

İktidardaki siyasi parti, bu yöntemle kendi oylarını seçim bölgelerine stratejik olarak dağıtarak, rakip partilerin seçmen desteğini etkisiz hâle getirmeyi hedeflemektedir. Bu uygulama sayesinde seçimlerin kazanılması veya parlamentoda sandalye sayısının artırılması için seçim bölgesi sınırları adaletsiz şekilde yeniden çizilebilmektedir. Tunç Erdoğan, Yurtlu, Ölmez ve Çıtak (2014: 97-100) tarafından yapılan tanıma göre gerrymandering, bir siyasi partiyi veya adayı kayırmak, belli siyasi partilere çıkar sağlamak veya rakip siyasi partilere karşı avantaj elde etmek amacıyla seçim çevrelerinin bilinçli ve kasıtlı olarak yeniden belirlenmesi işlemidir. Başka bir ifadeyle, seçim bölgesi sınırları siyasi amaçlar doğrultusunda yeniden şekillendirilmektedir. Tanınmış İtalyan siyaset bilimci Giovanni Sartori, gerrymandering kavramıyla ilgili önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Sartori'ye göre, seçim bölgelerinin belirli bir siyasi çoğunluğun lehine sonuç verecek şekilde, duruma özel (ad hoc) yöntemlerle yeniden çizilmesi gerrymandering pratiğini ortaya çıkarmaktadır. Sartori, bu yöntemi siyasi mühendislik yoluyla seçim sonuçlarının önceden tasarlanması çabası olarak görmekte ve ciddi etik sorunlar barındırdığını belirtmektedir. Sartori ayrıca gerrymandering yöntemini "bir tür istismar" ve "utanılacak ölçüde bir aldatma biçimi" olarak tanımlamıştır. Sartori'ye göre hedefler ne kadar iyi niyetli olursa olsun, kullanılan araçların meşru olması gerekmektedir. Bu nedenle seçim bölgelerinin kasıtlı olarak kazananları belirlemek üzere manipüle edilmesi, seçim adaleti açısından kabul edilemez bulunmaktadır¹ (Sartori, 1997: 36-37). Gerrymandering kavramının ortaya çıkışı, 19. yüzyılda Massachusetts Valisi olarak görev yapan Elbridge Gerry'nin soyadıyla ilişkilendirilmektedir. 1812 yılında, dönemin Massachusetts Valisi Elbridge Gerry ve yönetimi, seçim bölgelerini kendi partileri lehine olacak şekilde yeniden düzenlemişlerdir. Massachusetts eyaletindeki seçim çevrelerinin sınırları öyle biçimde çizilmiştir ki, ortaya çıkan şekil bir tür sürüngen olan "semender" (İngilizcesi: salamander) adlı hayvanı

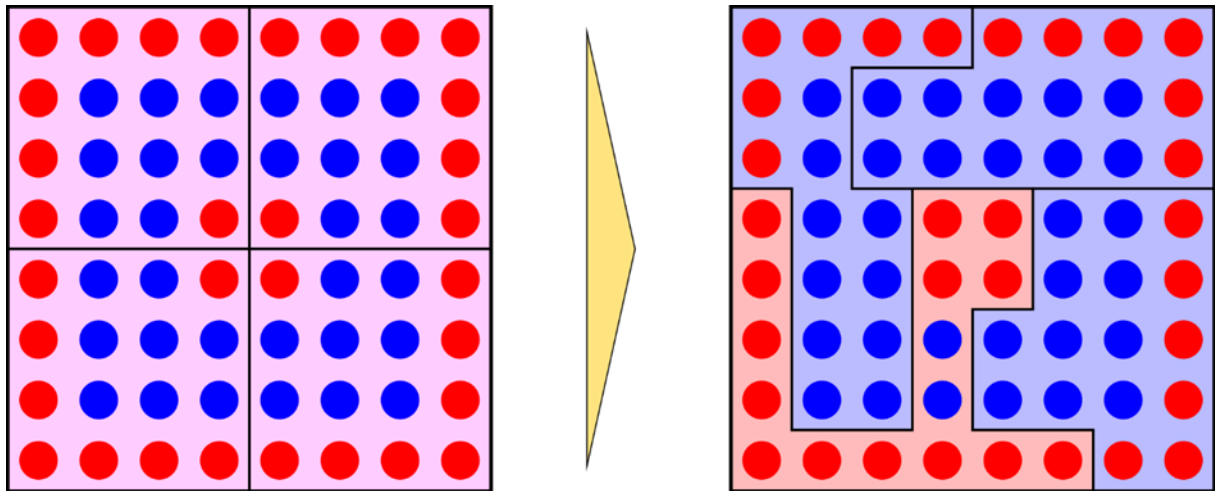
¹ Wayne Dawkins, The Guardian gazetesinde yayımlanan bir yazısında gerrymandering kavramını, "seçmenlerin temsilcilerini seçmesinden ziyade, temsilcilerin seçmenlerini seçmesi" şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, gerrymandering uygulamasının özünü oldukça çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Gerçekten de siyasal aktörler, seçim çevrelerinin sınırlarını yeniden belirlerken, lehlerine oy kullanacak seçmenleri aynı bölgede toplayarak avantaj elde etmeyi amaçlamakta; buna karşın muhalif seçmenleri farklı bölgelere yayarak bu oyların etkisini azaltmaya çalışmaktadırlar. Bu durum, demokratik temsilin doğasına aykırı bir müdahale olarak değerlendirilmekte ve seçim adaletini zedeleyen stratejik bir araç olarak eleştirilmektedir (Dawkins, 2014).

andırmıştır. Bu siyasi manipölasyonu hicvetmek amacıyla, 1812 yılında Boston Gazetesi'nde bir karikatür yayımlanmıştır. Böylece "Gerry" adı ile "salamander" kelimesinin birleşiminden oluşan "gerrymandering" terimi ilk defa siyaset literatürüne girmiştir (Kırt, 2010: 19-22). Söz konusu karikatür, Massachusetts yasama organının Güney Essex bölgesinde Demokratik-Cumhuriyetçi Parti lehine gerçekleştirdiği seçim bölgesi düzenlemesine yönelik bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Karikatürde, bölgenin alışılmışın dışındaki tuhaf şekli ejderha benzeri bir yaratık veya canavar formunda hicvedilmiştir. Bu çizim, Federalist gazete editörleri ve diğer siyasi çevrelerce de destek görmüş ve Güney Essex seçim bölgesinin sınırları, semendere benzetilerek eleştirel bir şekilde gündeme getirilmiştir.

Şekil 1: Boston Gazetesi'nde Massachusetts'in 1912 yılında oluşturulan yeni seçim bölgesinin tuhaf şeklinin ejderha benzeri bir "canavar" olarak hicvedilmesi

Gerrymandering uygulaması Şekil 2'de de görüldüğü üzere Gerrymandering uygulamasının sonuçları genellikle sıra dışı ve tuhaf şekillerde seçim bölgelerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Şekil 2: Gerrymandering uygulaması örneği

Şekil 2'nin sol tarafındaki dağılımda, dört seçim bölgesinde de kırmızı ve mavi seçmen sayıları eşittir (8-8). Ancak seçim bölgelerinin sınırları sağ tarafta gösterildiği gibi çizilirse, mavi partinin üç bölgede çoğunluğu sağlaması, kırmızı partinin ise yalnızca tek bölgede üstünlük elde etmesi mümkün olmaktadır. Bu örnekten hareketle, seçim bölgelerinin haritalandırılması sürecinin seçim sonuçlarını manipüle etmek için güçlü bir araç hâline gelebileceği anlaşılmaktadır. Temelde, seçim haritalarının “bir kişi, bir oy” prensibi çerçevesinde hazırlanması ve bölgelerdeki nüfus dağılımının dengeli olması gerekmektedir. Buna rağmen birçok ülkede seçim bölgelerini belirleyen yasa koyucular, seçim haritalarını kendi lehlerine olacak biçimde çizebilmekte, bu da gerrymandering uygulamasına zemin hazırlamaktadır. Bu tür uygulamalar, siyasi rekabet alanını iktidar partisi veya belirli politikacılar lehine çevirebilmektedir. Seçilmiş temsilcilerin kendi seçim bölgelerini bizzat kendilerinin belirlemesi, denetim ve denge mekanizmalarının yokluğunda ciddi etik sorunları beraberinde getirmektedir. Bu durum, metaforik olarak “tilkinin tavuk kümesini korumasına izin verilmesi” benzetmesiyle açıklanabilir. Dolayısıyla gerrymandering, seçim bölgelerinin siyasi çıkarlar için manipüle edilmesi nedeniyle, siyasi bir kurnazlık ya da seçim hilesi olarak değerlendirilebilmektedir (Sartori, 1997; Tunç vd., 2014: 98).

Gerrymandering kavramı, seçim bölgelerinin siyasi amaçlarla yeniden tasarlanması bağlamında özellikle Anglo-Amerikan literatüründe geniş yer tutmaktadır. Bu literatürde Gilligan ve Matsusaka (2006), Grofman ve Brunell (2005), Mann (2006), Duignan (2021), Fuentes-Rohwer (2003), Griffith (1907), Niemi ve Deegan (1978) ile Cox ve Katz (2002) tarafından yapılan teorik ve ampirik çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu çalışmalarda, seçim bölgelerinin siyasi avantajlar elde etmek üzere düzenlenmesi ve bunun seçim adaleti üzerindeki etkileri çeşitli örneklerle detaylı biçimde analiz edilmiştir.

Türkiye’de ise gerrymandering konusunda akademik araştırmalar henüz sınırlı sayıdadır. Var olan çalışmalar, çoğunlukla seçim coğrafyası ve temsil adaleti perspektifinden hareket etmektedir. Türkçe literatürde bu alandaki öne çıkan çalışmalara örnek olarak Tunç ve diğerleri (2014), Safi ve Kurşuncu (2019) ile Aktan’ın (2022) analizleri verilebilir. Ancak genel itibarıyla Türkiye’de gerrymandering konusunun sistematik ve teorik bir yaklaşımla incelendiğini söylemek zordur. Bu durum, Türkiye bağlamında yapılacak yeni araştırmaların hem teorik hem de uygulamalı literatüre önemli katkılar sunabileceği anlamına gelmektedir.

Uluslararası literatürde gerrymandering uygulamalarının genellikle iki temel strateji çerçevesinde yürütüldüğü ifade edilmektedir: Muhalif seçmenleri tek bir bölgede yoğunlaştırarak etkilerini azaltmak (packing) ve muhalif seçmenleri farklı bölgelere dağıtarak güçlerini bölmek (cracking). Türkiye’deki seçim bölgesi düzenlemelerinde bu stratejilerin nasıl kullanıldığına dair detaylı karşılaştırmalı analizler henüz yapılmamıştır. Ayrıca ABD başta olmak üzere çeşitli ülkelerde, gerrymandering uygulamalarına yönelik yargı kararları literatürde geniş yer tutarken, Türkiye’de bu konu yargı açısından sistematik bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Bu çalışma, söz konusu literatür boşluğunu doldurmayı amaçlamakta, Türkiye örneklerini uluslararası karşılaştırmalar eşliğinde analiz ederek gerrymandering uygulamalarının demokrasi ve seçim adaleti üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Çalışmada öncelikle seçim çevreleri kavramı detaylı biçimde ele alınmaktadır.

2. Seçim Çevresi ve Seçim Sistemleri ile Gerrymandering İlişkisi

Gerrymandering, seçim çevresi sınırlarının belirli bir siyasi partinin çıkarına olacak şekilde bilinçli ve stratejik biçimde yeniden düzenlenmesini ifade eden bir kavramdır. Bu uygulama, seçmen iradesini manipüle etmekte ve temsil adaletini zedelemektedir. Gerrymandering uygulamasının

etkileri, esasen uygulandığı seçim sistemi türü ile yakından ilişkilidir. Özellikle çoğunluk esasına dayalı ve dar bölge seçim sistemlerinde gerrymandering yöntemlerinin etkileri daha belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Çoğunluk esaslı seçim sistemlerinde, kazanan adayın sadece diğerlerinden daha fazla oy alması yeterli olmakta, oyların salt çoğunluğunu almasına gerek bulunmamaktadır. Bu durum, seçim çevrelerinin manipülasyonuna imkân tanımakta ve bir partiye minimum oy desteğiyle maksimum temsil avantajı sağlayabilmektedir. Örneğin ABD'deki Temsilciler Meclisi seçimlerinde uygulanan tek üyeli dar bölge sistemi, partizan gerrymandering uygulamasının en sık görüldüğü örneklerden biridir. Bu sistemde siyasi partiler, seçim çevrelerini kendi lehlerine olacak biçimde tasarlayarak seçim sonuçlarını öngörülebilir hâle getirebilmektedir.

Bunun aksine nispi temsil sistemleri, gerrymandering yöntemlerine karşı daha dirençlidir; çünkü bu sistemlerde oy oranları ile sandalye dağılımı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Türkiye'de kullanılan D'Hondt usulü nispi temsil sistemi, gerrymandering uygulamalarını sınırlamakla birlikte, özellikle büyükşehirlerde gerçekleştirilen ilçeler arası nüfus kaydırmaları ve seçim bölgesi sınır düzenlemeleri dolaylı biçimde temsil adaletini etkilemektedir. Örneğin 6360 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle büyükşehirlerdeki ilçe sayılarının artırılması veya seçim bölgelerinin birleştirilmesi gibi uygulamalar, iktidar partisine avantaj sağlayacak biçimde yapılabilmektedir.

Seçim çevresi kavramı, demokratik temsil sistemlerinde vatandaşların siyasi iradelerinin coğrafi bir temsile dönüşümünde temel işlev gören hukuki ve idari birimdir. Bu birim, temsil adaleti, eşit oy hakkı, siyasi katılım ve bölgesel dengeler gibi anayasal ve demokratik ilkeleri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla seçim çevrelerinin belirlenmesi yalnızca teknik ve idari bir süreç değildir; aynı zamanda siyasi gücün dağılımını doğrudan belirleyen ve hukuki güvencelerle düzenlenmesi gereken kamusal bir işlemdir. Seçim çevrelerinin belirlenmesinde coğrafi bütünlük, nüfus eşitliği, temsil adaleti, idari sınırlara uygunluk, süreklilik ve tarafsızlık gibi ilkeler gözetilmelidir. Özellikle nüfus eşitliği ilkesi, her vatandaşın oyunun eşit ağırlık taşımasını öngören demokratik bir ilkedir.

Türkiye'de seçim çevresi kavramı Anayasa metninde açık biçimde tanımlanmamakla birlikte, yasa koyucu tarafından 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu çerçevesinde netleştirilmiştir. Genel uygulama olarak Türkiye'de her il tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir; ancak milletvekili sayısı 19-35 arasında olan iller ikiye, 36'dan fazla olan iller ise üçe bölünebilmektedir. Türkiye'de 2839 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesi uyarınca seçim çevreleri oluşturulurken ilçelerin mülki bütünlüğü, nüfus dağılımı, coğrafi yakınlık ve ulaşım koşulları dikkate alınmaktadır.

Seçim çevrelerinin kesinleşmesi süreci, yasalarla belirlenen biçimde Yüksek Seçim Kurulu (YSK) tarafından yürütülmektedir. YSK, genel nüfus sayımı sonuçlarının Resmî Gazete'de ilan edilmesini takip eden en geç altı ay içerisinde, illerin milletvekili sayıları ve seçim çevresi sınırlarını belirleyerek duyurmakla yükümlüdür. Anayasa'nın 79. maddesine göre seçimlerin adil ve düzenli yürütülmesi ve denetlenmesi görevi YSK'ye verilmiştir. YSK'nin seçimlere ilişkin kararları kesindir ve başka bir merci tarafından denetlenemez (Anayasa, md.79). Bu yasal çerçeve, seçim çevrelerinin adil ve şeffaf şekilde belirlenmesini amaçlasa da siyasi pratikte gerrymandering türünden manipülatif uygulamaların gerçekleştiği ve tartışmalara konu olduğu görülmektedir.

3. Gerrymandering Kavramı ve Taktikleri

Gerrymandering, en genel anlamıyla, bir seçim çevresinin sınırlarının belirli bir siyasi parti ya da aday lehine olacak biçimde kasıtlı ve hileli bir şekilde yeniden çizilmesi eylemini ifade etmektedir. Bu stratejinin iki temel taktiği, literatürde "cracking" (bölerek dağıtma) ve "packing" (yığarak yoğunlaştırma) şeklinde tanımlanmaktadır. Cracking yöntemi ile muhalif seçmenlerin çeşitli

bölgelere yayılması sağlanmakta, böylelikle hiçbir bölgede çoğunluğu elde edemeyecekleri şekilde seyreltilmeleri hedeflenmektedir. Packing taktiğinde ise muhalif seçmenlerin tek bir seçim çevresinde toplanarak aşırı yoğunlukta bir oy oranı ile “gereksiz” bir zafer elde etmeleri sağlanmakta, diğer bölgelerde ise iktidar partisi adaylarına avantajlı bir alan bırakılmaktadır. Bu yöntemler sayesinde iktidar partisi, muhalefetin oylarını israf etmiş olmakta ve kendisi, az farklarla olsa bile daha fazla bölgede zafer elde edebilmektedir. Bu durum, toplam oy oranında çoğunluğa ulaşılsa dahi meclis çoğunluğunun kazanılmasına olanak tanımaktadır. Örnek olarak, 2012 yılında gerçekleştirilen ABD Temsilciler Meclisi seçimlerinde, Demokrat Parti ülke genelinde Cumhuriyetçi Parti’den 1,4 milyon daha fazla oy almış olmasına rağmen, yalnızca 201 sandalye kazanabilmiş, buna karşın Cumhuriyetçiler 234 sandalye elde etmiştir (Abramowitz, 2016). Bu örnek, seçim çevresi sınırlarının nasıl çizildiğinin temsil dengesi üzerinde ne denli etkili olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Gerrymandering uygulamalarının bir diğer yönü ise “malapportionment” olarak adlandırılan eşitsiz dağılım problemidir. Bu durum, seçim bölgelerinin nüfus bakımından dengesiz büyüklüklere sahip olması ve bunun sonucunda bazı bölgelerdeki oyların diğerlerine kıyasla daha yüksek veya daha düşük ağırlık kazanması ile ortaya çıkmaktadır. Oysaki her milletvekilinin yaklaşık eşit sayıda seçmeni temsil etmesi, demokratik sistemin temel gerekliliklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı bölgelerde yapılan kasıtlı düzenlemelerle az sayıda seçmenle milletvekili çıkarılması mümkün kılınmakta, diğer yandan daha kalabalık bölgeler aynı sayıda temsilci ile temsil edilmektedir. Bu durum, “temsilde adalet” ilkesini doğrudan ihlal etmektedir. Literatürde gerrymandering’in yalnızca seçim kazanmayı hedefleyen bir yöntem değil, aynı zamanda sistematik bir temsil adaletsizliği üretme biçimi olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Kenya’da 2010 yılı sonrası yapılan sınırlandırma reformlarında, nüfusu ulusal ortalamanın oldukça altında olan 26 seçim çevresi “korunan bölge” ilan edilerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu uygulama sonucunda, bu bölgelerdeki oylar daha kalabalık bölgelerdekilere oranla çok daha yüksek bir temsil gücüne sahip hâle gelmiş ve oy ağırlıkları arasında ciddi eşitsizlikler oluşmuştur. Bu türden “koruyucu gerrymandering” uygulamaları, temsil eşitliğini bozan ve bazı grupların parlamentoda aşırı temsil edilmesine neden olan bir sonuç doğurmaktadır (Keya, 2024).

Gerrymandering kavramı çoğunlukla partizan gerrymandering, yani iktidar partisinin lehine olacak şekilde yapılan sınır düzenlemeleri olarak algılsa da, bu uygulamanın farklı türlerinin de mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, ABD tarihinde zaman zaman görülen ırksal gerrymandering, belirli etnik veya ırksal grupların temsilini azaltmak ya da kimi durumlarda artırmak amacıyla yapılan sınır düzenlemelerini ifade etmektedir. Bunun yanında, bazı durumlarda iki büyük parti arasında yapılan anlaşmalar sonucunda “iki partili (bipartisan) gerrymandering” uygulanmakta; bu uygulamada mevcut milletvekillerine güvenli bölgeler çizilerek rekabetin azaltılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada esas olarak partizan gerrymandering, yani iktidar partisinin muhalefet aleyhine sınırları kendi lehine olacak biçimde değiştirmesi ele alınmaktadır. Söz konusu uygulama, siyaset bilimci William Riker tarafından kavramsallaştırılan “herestetik” stratejiler çerçevesinde değerlendirilmekte; bu bağlamda seçim oyunlarının kurallarının siyasi aktörlerce kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirilmesi olarak yorumlanmaktadır. Türkiye örneğinde de sınırlarla doğrudan oynamak yerine, bazı dönemlerde seçim sisteminin temel kurallarının değiştirilmesi yoluna gidildiği gözlemlenmiştir. Özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllarda gerçekleştirilen seçim mevzuatı değişiklikleri (ülke barajı oranlarının artırılması, artık oyların dağılım yöntemlerinin değiştirilmesi, seçim çevrelerinin birleştirilmesi veya bölünmesi gibi) literatürde “seçim herestiği” olarak adlandırılmıştır. Bununla birlikte, 2010’lu yıllara kadar Türkiye’de açık biçimde uygulanan

coğrafi gerrymandering örneği, 1950'lerde Demokrat Parti döneminde görülen düzenlemeler dışında gündeme gelmemiştir. Bu çerçevede, 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemeler, uzun bir aradan sonra Türkiye'de partizan gerrymandering tartışmalarının yeniden gündeme taşınmasına neden olmuştur (Çiçek, 2022). Aşağıda, gerrymandering'in klasik taktikleri olan "bölme", "yoğunlaştırma", "yanlış oranlama" ve "statükoyu koruma" yöntemleri açıklanacaktır.

3.1. Bölme

Bölme stratejisi, aynı zamanda kırılma, yarma veya dağıtma olarak da adlandırılmakta ve muhalefet partilerine oy veren seçmenlerin, çoğunluğu oluşturmamaya yönelik şekilde farklı seçim çevrelerine bölünerek etkisizleştirilmesini amaçlamaktadır. Bu yöntemle, muhalefet seçmeni kasıtlı olarak iki veya daha fazla bölgeye dağıtılmakta ve böylece her bir bölgede çoğunluk oluşturmaları engellenmektedir. Özellikle kentsel alanlara yoğunlaşmış muhalif oyların kırsal bölgelerle harmanlanarak seyreltilmesi, ABD'de uygulanmış olan örnekler arasında yer almaktadır (Tunç vd., 2014: 106). Benzer bir uygulama, Rusya Federasyonu'nda da gözlemlenmiştir. Siyasi muhalefetin güçlü olduğu kent merkezleri, hükûmet yanlısı kırsal alanlarla birleştirilmiş ve bu sayede Vladimir Putin'in liderliğindeki Birleşik Rusya Partisi avantajlı duruma getirilmiştir.

Bununla birlikte, bölme stratejisinin etkili bir biçimde uygulanabilmesi için, seçmenlerin geçmiş seçim davranışları hakkında güvenilir verilere sahip olunması ve gelecekteki tercihleri hakkında isabetli öngörülerde bulunulması gerekmektedir. "Dost" seçmenlerin homojen biçimde dağılmaması hâlinde, rakip partinin lehine gerçekleşebilecek beklenmedik sonuçlar, iktidar partisi açısından stratejik bölgelerde kayıplara yol açabilmektedir. Bu nedenle, partizan gerrymandering uygulamalarında hedef, belirli bir partinin çoğunluğu sağlayabileceği ideal bölge sayısını elde edecek biçimde seçmen dağılımının yeniden yapılandırılmasıdır. Ulusal yasama organlarında bölgeler arasında kişi başına seçmen sayısında ciddi farklılıkların varlığına müsaade edilmesi ve hedeflenen bölgelerin nüfusunun sistematik olarak düşük tutulması hâlinde, bu tür bölme stratejileri daha kolay ve etkili şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bu bağlamda, aşırı nüfuslandırma ya da düşük nüfuslu bırakma uygulamaları, bir adaya yahut sistematik olarak bir partiye avantaj sağlamak amacıyla kullanılabilir. Bu tür stratejik hedeflerde tek bir seçim çevresi değil, tüm planın geneli esas alınmaktadır.

3.2. Yoğunlaştırma

Yoğunlaştırma taktiği, muhalif seçmenlerin belirli bölgelerde aşırı yoğun biçimde bir araya getirilerek diğer seçim çevrelerinde etkisiz hâle getirilmesini amaçlamaktadır. Bu uygulamada, muhalefet seçmeninin mümkün olan en az sayıda seçim çevresinde yoğunlaştırılması sağlanmakta; bu bölgelerde muhalefet adayları büyük farklarla seçim kazansa da geri kalan çevrelerde iktidar partisinin zaferi kolaylaştırılmaktadır (Best, Donahue, Krasno, Magleby & McDonald, 2017; 2018). Bu strateji ile muhalefet, sınırlı sayıdaki bölgede "gereksiz" büyük zaferler elde ederken, diğer bölgelerdeki yarışlar iktidar partisi lehine sonuçlanmakta ve bu yolla yasama çoğunluğu sağlanmaktadır. Bu durumda, seçmenlerin oyları verimli kullanılmamış olmakta ve temsil dengesi ciddi biçimde bozulmaktadır. Özellikle seçim sisteminde "kazanan her şeyi alır" ilkesi geçerli ise, yoğunlaştırma stratejisi daha işlevsel bir araç hâline gelmektedir.

3.3. Yanlış Oranlama

Yanlış oranlama, seçim bölgeleri arasında nüfus dengesizlikleri yaratılarak oyların eşit ağırlıkta temsil edilmesini engelleyen bir taktiktir. Bu durum, muhalefetin güçlü olduğu bölgelerin aşırı

nüfuslandırılması ya da dost seçmenlerin bulunduğu bölgelerin düşük nüfuslu tutulması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Böylece, eşit sayıda oya sahip olmayan bölgelerden eşit sayıda temsilci çıkarılması sağlanmakta; bu durum, “her oyun eşit ağırlıkta olması” ilkesini zedelemektedir.

Bazı ülkelerde bu taktik, büyüyen nüfusa sahip muhalif bölgelerin temsilci sayısında artış yapılmaması yoluyla hayata geçirilmektedir. ABD’de ise bu yöntem anayasal ve yargısal denetimle engellenmekte olup, her seçim bölgesinin yaklaşık olarak eşit sayıda nüfusa sahip olması yasal bir zorunluluk hâline getirilmiştir. Ancak bu uygulamanın hâlen etkili olduğu çok sayıda ülkede, temsil adaletsizliği sistematik bir biçimde sürdürülmektedir.

3. 4. Statükoyu Koruma

Statükoyu koruma, gerrymandering stratejileri arasında en pasif yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu yöntemde, seçim bölgelerinde herhangi bir değişikliğe gidilmemekte, mevcut sınırlar olduğu gibi muhafaza edilmektedir. Eğer iktidar partisi veya mevcut vekiller önceki seçimlerde başarı elde etmişse, yeni bir tahsisin veya bölge sınırı değişikliğinin yapılmaması, mevcut temsilcilerin konumlarını korumalarına yardımcı olmaktadır. Bu durum, seçmenler arasındaki temsil eşitsizliğini kalıcı hâle getirmekte ve sistemin dönüşümünü engellemektedir. Statükoyu koruma yöntemi, yalnızca yeni demokrasilerde değil, Fransa ve Birleşik Krallık gibi köklü demokrasilerde de uygulanmış örnekleriyle dikkat çekmektedir.

Genel itibarıyla değerlendirildiğinde gerek bölme gerek yoğunlaştırma gerek yanlış oranlama gerekse statükoyu koruma stratejileri aracılığıyla seçmen iradesi sistematik biçimde manipüle edilmektedir. Bu uygulamalar, temsil adaletini bozan ve halk iradesinin doğru şekilde parlamentoya yansımaları engelleyen araçlar olarak demokratik meşruiyeti zedelemektedir. Partizan önyargı açık biçimde görülmesi dahi, bu stratejiler sayesinde iktidardaki kişilerin yeniden seçilmeleri kolaylaştırılmakta, rekabet ortamı daraltılmakta ve siyasi denge zayıflatılmaktadır.

4. Uluslararası Karşılaştırmalar: Farklı Ülkelerde Gerrymandering

Gerrymandering, yalnızca Türkiye’ye özgü bir seçim mühendisliği pratiği olarak değerlendirilmemektedir; aksine, pek çok yerleşik demokraside farklı biçim ve içeriklerde tezahür etmiş ve uzun yıllardır tartışmalara konu olmuştur. Bu bölümde, başta Avrupa’daki gelişmiş demokratik sistemler olmak üzere, Asya, Afrika ve Amerika kıtalarındaki çarpıcı örnekler ele alınarak gerrymandering uygulamalarının teknik boyutları, yasal düzenlemelerle alınan önlemler ve ortaya çıkan sonuçlar mukayeseli olarak incelenecektir. Her ne kadar ülkelerin seçim sistemleri, anayasal yapıları ve siyasi kültürel dinamikleri farklılık arz etse de gerrymandering’in temel etkisi olan “temsilde adaletin zedelenmesi” olgusu evrensel bir ortak payda olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu uygulamaya karşı geliştirilen normatif düzenlemelerin ve kurumsal reformların küresel düzeyde önemli bir karşılık bulduğu ifade edilebilir.

Türkiye açısından bakıldığında ise bu tür karşılaştırmalı analizlerin, ülke deneyiminin özgün ve yerel koşullara dayanan yönlerini ortaya koyma açısından değer taşıdığı kadar, olası seçim reformlarına dair çıkarımlarda bulunmak bakımından da anlamlı bir zemin sunduğu görülmektedir. Söz konusu karşılaştırmalar aracılığıyla, hem Türkiye’de uygulanagelen seçim coğrafyası düzenlemelerinin diğer ülkelerdeki örneklerle kıyaslanmasına imkân tanınmakta hem de temsil adaletini güçlendirmeye dönük kurumsal yapıların hangi yöntemlerle daha demokratik bir zemine oturtulabileceği hususunda kavramsal ve teknik düzeyde katkılar sağlanmaktadır.

4.1. Fransa

Fransa, çoğunluk esasına dayalı iki turlu parlamento seçim sistemiyle (Assemblée Nationale seçimleri) yönetilen bir ülke olup, teorik olarak gerrymandering riskinin mevcut olduğu siyasal yapılardan biri olarak değerlendirilmektedir. Seçim çevrelerinin (circonscription) her bir milletvekili için coğrafi esaslara göre belirlendiği ülkede, tek temsilcili dar bölge sistemi uygulanmaktadır. Seçim çevrelerinin belirlenmesi süreci tarihsel olarak yürütme organının takdirine bırakılmış, bu durum ise zaman zaman partizan müdahalelere olanak tanımıştır. Özellikle Beşinci Cumhuriyet'in ilk yıllarında gerçekleştirilen bazı çevre düzenlemeleri muhalefet tarafından "charcutage électoral" (seçim çevresi kasaplığı/biçimleme) şeklinde nitelendirilmiştir. Her ne kadar Fransa'da tek parti egemenliği, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki örneklerle karşılaştırıldığında daha sınırlı sürelerle yaşanmış olsa da, iktidarlar siyasal avantajlarını maksimize etmeye yönelik düzenlemeleri hayata geçirmekten geri durmamıştır.

Bu çerçevede kayda değer bir örnek, 1964 yılında Paris bölgesinin yeniden yapılandırılması süreci olmuştur. De Gaulle yönetimi döneminde, Paris ve çevresindeki idari yapılanma değiştirilmiş; eski Seine departmanı parçalanarak Paris şehri ve banliyöleri farklı departmanlara ayrılmıştır. Bu yeniden yapılandırma sürecinde, "Hauts-de-Seine" gibi varlıklı ve muhafazakâr eğilimli departmanlarla "Seine-Saint-Denis" gibi işçi sınıfı ağırlıklı ve sol görüşlü bölgeler oluşturulmuştur. Fransız siyasal literatüründe bu adım, "Paris'in kırmızı kuşağının (ceinture rouge) etkisinin kırılması amacıyla yapılmış bir gerrymandering girişimi" olarak tanımlanmıştır. Gerçekten de 1960'lı yıllarda Paris çevresi, Fransız Komünist Partisi'nin güçlü olduğu bir alan olarak öne çıkmakta; yapılan yeni idari düzenlemelerle bu etkinin sınırlanması hedeflenmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda 1964 tarihli Paris bölgesi düzenlemesi, Komünist Parti'nin siyasal etkisini sınırlandırmaya dönük kasıtlı bir gerrymandering örneği olarak literatüre geçmiştir (21Maps, 2025). Söz konusu düzenleme sonrasında, Paris banliyölerindeki siyasal dengelerin De Gaulle'cü sağın lehine değiştiği gözlemlenmiştir.

Daha yakın dönemlerde ise Fransa'da seçim çevresi haritalarının belirlenmesine ilişkin süreç, nispeten bağımsız bir komisyonun önerisine ve Anayasa Konseyi'nin denetimine tâbi kılınmıştır. 2010 yılında, uzun bir aradan sonra kapsamlı bir seçim çevresi yeniden çizimi (redécoupage) gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemede toplam milletvekili sayısı 577 olarak sabit tutulurken, demografik değişimlere göre bazı bölgelerde sınır güncellemeleri yapılmıştır. İktidardaki merkez sağ eğilimli UMP tarafından hazırlanan bu taslak, sol muhalefet tarafından "iktidarın çıkarlarını gözeten bir düzenleme" olduğu gerekçesiyle eleştirilmiş; ancak Anayasa Konseyi tarafından yapılan değerlendirmede, bölgeler arasındaki nüfus farklarının makul sınırlar içerisinde kaldığı ve etnik ya da dini azınlıkları hedef alan bir çizimin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, oluşturulan yeni haritanın iktidar partisine birkaç ilave "güvenli bölge" sağladığı gözlemlenmiştir.

Fransa'da seçim çevresi çizimlerinde yasalar gereği belirlenmiş mutlak bir nüfus tolerans oranı bulunmamakla birlikte, temsilde eşitlik ilkesi ve coğrafi bütünlüğün korunması esas alınmaktadır. 2010 yılındaki yeniden çizim çalışmasında, en küçük ve en büyük seçim çevresi arasında yaklaşık iki katlık bir nüfus farkının ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin, kırsal Lozère bölgesinde bir seçim çevresi yaklaşık 70.000 seçmeni kapsarken, banliyö karakterli Hauts-de-Seine bölgesindeki bir çevre yaklaşık 125.000 seçmeni barındırır hâle gelmiştir. Bu durum, seçim çevresi büyüklüklerinde dolaylı bir malapportionment (temsilde orantısızlık) sorununu beraberinde getirmiştir.

Özetle, Fransa'da geçmişte çeşitli gerrymandering örneklerinin yaşandığı; ancak günümüzde bu uygulamaların görece daha kurallı bir sürece tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte,

yürütmenin yetkileri tamamen sınırlandırılmış değildir ve seçim çevresi düzenlemeleri hâlen siyaseten hassas bir alan olma niteliğini korumaktadır. Fransa deneyimi, yürütmenin tek taraflı sınır çizimlerine dair riskleri gözler önüne sererken, bağımsız denetim mekanizmalarının demokratik işleyiş açısından taşıdığı önemi de açık biçimde ortaya koymaktadır.

4.2. Birleşik Krallık (İngiltere)

Birleşik Krallık, tarihsel ve yönetsel bağlamda gerrymandering kavramıyla en erken tanışan ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. 19. yüzyılda uygulamada olan ve “çürük ilçeler” (rotten boroughs) şeklinde adlandırılan seçim çevreleri, sanayileşme öncesi dönemde nüfusu büyük ölçüde azalmış olmasına rağmen Parlamento’ya temsilci göndermeye devam etmiş; buna karşılık hızlı nüfus artışı yaşayan sanayi kentlerinin yeterli temsil olanağından yoksun bırakılması önemli bir dengesizlik yaratmıştır. Bu adaletsizlik, 1832 Reform Yasası ile büyük ölçüde giderilmiş olmakla birlikte, modern dönemlere kadar Birleşik Krallık’ta seçim çevrelerinin iktidarların etkisiyle şekillendirildiği durumların varlığını sürdürdüğü bilinmektedir.

Günümüzde ise Birleşik Krallık’ta seçim çevrelerinin belirlenmesi süreci, İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda için ayrı ayrı oluşturulmuş olan Bağımsız Sınır Komisyonları (Boundary Commissions) tarafından yürütülmektedir. Bu komisyonların yasal olarak siyasi tarafsızlık ilkesine uygun biçimde çalışmaları öngörülmekte; temel hedefleri ise seçmen sayısı açısından dengeli seçim çevrelerinin oluşturulmasıdır. Mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde, seçim çevrelerinin büyük çoğunluğunda seçmen sayısının ulusal ortalamadan $\pm 5\%$ oranında sapmasına izin verilmektedir. Bu nesnel kriterler sayesinde açık partizan gerrymandering uygulamalarının gerçekleştirilmesi engellenmiş durumdadır (Baker & Johnston, 2024). Nitekim 2018–2023 yılları arasında gerçekleştirilen son sınır güncelleme süreci, Muhafazakâr Parti iktidarında yürütülmüş olmasına rağmen, komisyonların önerilerinin partiler üstü ilkeler doğrultusunda oluşturulmuş olması nedeniyle ortaya çıkan yeni haritanın her iki büyük partiye de hem avantaj hem de dezavantaj sağlayacak karma bir yapıda olduğu gözlemlenmiştir (Barr, Baker, & Nye, 2024).

Bununla birlikte, siyasi müdahale ihtimali tamamen ortadan kaldırılmış değildir. Özellikle iktidarların milletvekili sayısının belirlenmesi, sınır güncellemelerinin ertelenmesi ya da zamanlaması gibi konularda taktiksel davranışlarda bulunabildiği bilinmektedir. Örneğin 2010–2015 yılları arasındaki Muhafazakâr–Liberal Demokrat koalisyon hükümeti döneminde, Muhafazakâr Parti tarafından milletvekili sayısının 650’den 600’e düşürülmesi ve buna bağlı olarak sınırların yeniden çizilmesi önerilmiş; ancak Liberal Demokratlar tarafından bu reforma karşı çıkılmış ve uygulama engellenmiştir. 2020’li yıllarda ise Boris Johnson liderliğindeki hükümet tarafından milletvekili sayısının 650 olarak korunmasına karar verilmiş, ancak benzer bir sınır revizyonu süreci yeniden başlatılmıştır. 2023 yılı itibarıyla tamamlanan bu düzenleme ile pek çok seçim çevresinin coğrafi yapısında değişiklik gerçekleştirilmiştir. Yapılan bazı analizlerde, yeni sınırların Muhafazakâr Parti lehine birkaç sandalye avantajı sağladığı değerlendirilmişse de bu durumun doğrudan siyasi amaçlarla değil, nüfus hareketleri ile şehir–kırsal dengeleri gibi demografik dinamiklerle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Birleşik Krallık’ta gerrymandering denildiğinde akla gelen en belirgin örneklerden biri Kuzey İrlanda deneyimidir. 1920’li yıllardan 1960’ların sonlarına kadar Kuzey İrlanda’da yerel seçim çevrelerinin, Protestan–Birlikçi çoğunluğu koruyacak biçimde kasıtlı olarak çizildiği görülmektedir. En bilinen örneklerden biri Londonderry (Derry) Belediyesi uygulamasıdır. Bu belediyede Katolik nüfusun çoğunlukta olmasına rağmen, seçim çevresi sınırları ile seçim sistemi üzerindeki manipülasyonlar sayesinde yerel yönetim sürekli olarak Protestan Birlikçilerin kontrolünde

kalmıştır. 1967 yılında kurulan Kuzey İrlanda Sivil Haklar Derneği'nin temel taleplerinden biri, “tek adam, tek oy” ilkesi yerine “tek adam, çok oy” anlayışının sona erdirilmesi ve adil seçim çevresi düzenlemeleri gerçekleştirilmesi olmuştur. O dönemde mülk sahiplerine fazladan oy hakkı tanınması, temsil eşitliğini daha da zedelemiş ve bu uygulamalar “The Troubles” olarak anılan şiddet dolu dönemin başlangıcında tetikleyici rol oynamıştır. Bu gelişmelerin sonucunda 1972 yılında İngiliz hükümeti Kuzey İrlanda Parlamentosu’nu feshetmiş ve 1973’te orantılı temsil esasına dayanan yerel seçim düzenlemeleri yürürlüğe konmuştur. Bu süreçte Tek Transferli Oy sistemine geçilerek, her topluluğun adil biçimde temsil edilmesi hedeflenmiştir.

Günümüzde Birleşik Krallık genelinde açık bir gerrymandering vakası nadiren gündeme gelmektedir. Bununla birlikte, bu olgunun tamamen ortadan kalktığı da söylenememektedir. Örneğin 2014 yılında Kuzey İrlanda’da yapılması planlanan yerel yönetim reformları sırasında, Belfast’ın güney sınırlarının yeniden belirlenmesine ilişkin tartışmalar yaşanmış; rakip siyasal aktörler karşılıklı olarak birbirlerini gerrymandering yapmakla suçlamıştır (Game, 2014). Demokratik Birlik Partisi (DUP) mensubu bir milletvekili, Katolik çoğunluğa sahip Dunmurry yerleşiminin Belfast sınırlarına dahil edilmesi girişimini, Sinn Féin lehine yapılmış kasıtlı bir gerrymandering hamlesi olarak nitelendirmiş ve bakanlık yetkilerini kullanarak söz konusu önerinin engellenmesini talep etmiştir (Game, 2014). Bu örnek, bağımsız komisyonlar tarafından önerilen sınır çizimlerinin dahi siyasi çekişmelere zemin oluşturabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık’ın kurumsal yapısı sayesinde gerrymandering vakalarının asgari düzeyde tutulabildiği ifade edilebilmektedir. “Gerrymander” kavramı günümüzde genellikle tarihsel bağlamda (Kuzey İrlanda örneğinde olduğu gibi) ya da esprili bir anlatımla kullanılmaktadır. Birleşik Krallık örneği, seçim coğrafyasının siyasi rekabetten özerkleştirilmesinin taşıdığı önemi açık biçimde ortaya koymaktadır. Sınır belirleme sürecinin bağımsız komisyonlara devredilmesi sayesinde, seçim çevreleri büyük ölçüde meşruiyet kazanmış ve seçim sonuçlarına yönelik güven artırılmıştır.

4.3. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Gerrymandering kavramının doğduğu ülke olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), günümüzde de bu uygulamanın en sık ve tartışmalı biçimde gözlemlendiği demokratik sistemlerden biri olarak öne çıkmaktadır. ABD’de her on yılda bir gerçekleştirilen nüfus sayımı sonrasında, Temsilciler Meclisi’ne ait seçim bölgeleri eyaletlerin güncellenmiş nüfus bilgilerine göre yeniden dağıtılmakta; ardından, her eyalet kendi içindeki seçim çevresi sınırlarını çoğunlukla eyalet meclislerinin kararıyla belirlemektedir. Bu süreç, iktidardaki siyasi partilerin elinde son derece etkili bir siyasi araç hâline getirilmiş bulunmaktadır (Aktan, 2022). Özellikle son yıllarda bilgisayar destekli veri analizlerinin gelişmesiyle birlikte, seçim bölgelerinin partizan hedefler doğrultusunda yeniden yapılandırılması teknik ve stratejik bir mühendislik sürecine dönüştürülmüştür.

2010 yılında yapılan nüfus sayımı sonrasında, 2011–2012 döneminde eyaletlerin büyük çoğunluğunda seçim çevresi sınırlarının yeniden belirlenmesi süreci başlatılmış; bu dönemde Cumhuriyetçi Parti birçok eyalette siyasi kontrolü elinde bulundurmuştur. Bu çerçevede oluşturulan yeni seçim haritalarının Cumhuriyetçi Parti lehine tarihî düzeyde avantaj sağladığı gözlemlenmiştir. Nitekim 2012 Temsilciler Meclisi seçimlerinde, ülke genelinde Demokratik Parti oyların %50,6’sını, Cumhuriyetçi Parti ise %49,4’ünü almasına rağmen; Cumhuriyetçiler 234 sandalye elde ederken, Demokratlar yalnızca 201 sandalye kazanabilmiştir (Abramowitz, 2016). Bu durum, 2011 yılında Cumhuriyetçiler tarafından çizilen haritaların etkisiyle açıklanmış ve gerrymandering’in sonuçlarına ilişkin çarpıcı bir örnek olarak gösterilmiştir. Yapılan bir analizde,

Cumhuriyetçilerin kontrolündeki eyaletlerde yeniden çizilen 173 kongre bölgesinden 130'unun Cumhuriyetçi Parti lehine güvenli hale getirildiği belirlenmiştir (Brennan Center for Justice, 2012). Bu yapı, muhalefetin ancak çok yüksek oranlı oy farklarıyla çoğunluğu elde edebileceği bir sistemin inşa edildiğine işaret etmektedir. Alan Abramowitz, Demokratların Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu sağlayabilmeleri için ulusal oylarda en az %4–5'lik bir farkla önde olmalarının zorunlu olduğunu ortaya koymuştur (Abramowitz, 2016).

ABD'de gerrymandering yalnızca partizan çizgide değil, aynı zamanda etnik ve ırksal temsiliyet bağlamında da tartışmalara konu edilmiştir. 1965 tarihli Oy Hakkı Yasası'nın kabul edilmesinden sonra, Afrika kökenli Amerikalılar ve Hispanik toplulukların temsilde dışlanmamaları amacıyla bazı bölgelerde "azınlık çoğunluk bölgeleri" oluşturulması desteklenmiştir. Ancak 1990'lı yıllarda bu tür düzenlemeler, Yüksek Mahkeme'de (örneğin Shaw v. Reno, 1993) "ırksal gerrymandering" kapsamında değerlendirilmiş ve yalnızca ırka dayalı olarak oluşturulan, biçimsel açıdan sıra dışı seçim bölgelerinin anayasaya aykırı olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan, 2019 yılında ABD Yüksek Mahkemesi, Rucho v. Common Cause davası çerçevesinde partizan gerrymandering hususunda federal mahkemelerin yetkili olmadığına hükmetmiş ve bu konunun denetimini eyalet mahkemelerinin inisiyatifine bırakmıştır. Bu karar neticesinde bazı eyaletlerde reform süreçleri başlatılmıştır. Kaliforniya, Arizona ve Michigan gibi eyaletlerde bağımsız yeniden bölgelendirme komisyonları oluşturulmuş; bu sayede seçim bölgelerinin siyasi müdahalelerden arındırılması hedeflenmiştir. Kaliforniya'da 2010 sonrasında oluşturulan haritaların, önceki dönemlere kıyasla daha adil ve rekabetçi olduğu genel kabul görmüştür (Brennan Center for Justice, 2012). Ancak Teksas, Florida ve Wisconsin gibi kritik eyaletlerde iktidardaki siyasi partilerin—çoğunlukla Cumhuriyetçilerin—sınırları kendi lehlerine olacak biçimde çizmeye devam ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin Wisconsin eyalet meclisi seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti, oyların yalnızca %48'ini almış olmasına rağmen, meclis sandalyelerinin %60'ından fazlasını elde edebilecek biçimde avantaj sağlamıştır. Bu durum, sınır çizimleri ile seçmen coğrafyasının eşitsizliğinden kaynaklanan yapısal bir soruna işaret etmektedir.

ABD örneği, demokrasi teorisi açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. "Bir kişi, bir oy" ilkesi ile çoğunluk yönetimi anlayışı, gerrymandering uygulamaları ile ciddi bir çelişkiye düşmektedir. Ülkede artan partizan kutuplaşma, seçim haritalarının da bu kutuplaşmayı pekiştirecek biçimde çizilmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle pek çok örnekte temsil adaletinin ciddi ölçüde bozulduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, 2010'lu yıllarda Kuzey Karolina'da çizilen seçim haritalarında, oyların yaklaşık yarısını alan Demokratlar yalnızca 13 koltuktan 3'ünü kazanabilmiştir. Pennsylvania'da 2018 yılında, eyalet Yüksek Mahkemesi tarafından aşırı partizan nitelikte olduğu gerekçesiyle mevcut seçim haritası iptal edilmiş ve yeni sınırlar mahkemece atanmış bir uzman komisyon tarafından oluşturulmuştur. Öte yandan, Maryland gibi Demokratların egemen olduğu eyaletlerde de Cumhuriyetçiler benzer şekilde şikayetlerde bulunmuş ve bazı seçim haritaları mahkeme kararlarıyla iptal ettirilmiştir.

Son yıllarda ABD'de gerrymandering'e karşı kamuoyu baskısında artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Brennan Center for Justice gibi sivil toplum kuruluşları öncülüğünde "Adil Haritalar" (Fair Maps) adıyla yürütülen kampanyalar sayesinde tarafsız algoritmaların geliştirilmesi önerilmiştir. Bu kapsamda bazı eyaletlerde coğrafi bütünlük, ilçe sınırlarına saygı ve ortak topluluk çıkarları gibi kriterler getirilerek, harita çizenlerin takdir yetkileri sınırlandırılmıştır. Ancak Amerikan siyasi sisteminin doğası gereği nihai çözümün hayata geçirilmesi oldukça güç görünmektedir; zira seçim çevresi belirleme yetkisi, doğrudan seçimle iş başına gelen siyasi organların elinde bulunmaktadır ve mevcut avantajlardan vazgeçilmesi beklenenden daha zordur. Yine de ABD

örneği, gerrymandering'in en uç sonuçlarını gözler önüne sermekte ve bu sayede küresel düzeyde temsil adaleti konusunda farkındalık yaratmaktadır. Nitekim bazı Avrupa kurum ve temsilcileri tarafından ABD seçim sistemi, temsil adaleti açısından eleştirilmekte ve zaman zaman "ABD, seçim sisteminde demokratik kriterlerde sınıfta kalmaktadır" şeklinde değerlendirmelere konu olmaktadır.

4.4. Hindistan

Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi olarak, farklı etnik, dilsel ve bölgesel kimliklerin bir arada seçim yarışına katıldığı çok katmanlı bir siyasal yapıya sahiptir. Ülkede parlamentonun alt kanadı olan Lok Sabha seçimleri, tek turlu dar bölge çoğunluk sistemi esasına göre gerçekleştirilmektedir ve bu sistem yapısal olarak Birleşik Krallık modeline benzemektedir. Her ne kadar "gerrymandering" terimi Hindistan siyasal söyleminde Batı demokrasilerindeki kadar sık kullanılmasa da seçim çevresi sınırlarının belirlenmesi süreci – yani delimitation² – ciddi siyasi sonuçlar doğurabilecek nitelikte kabul edilmektedir.

Hindistan Anayasası uyarınca, her on yılda bir gerçekleştirilen nüfus sayımı sonrasında seçim bölgelerinin yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir. Ancak 1970'li yıllarda yaşanan siyasi gelişmeler neticesinde, bu süreç uzun bir süreliğine askıya alınmıştır. Özellikle 1976 yılında Başbakan İndira Gandhi döneminde alınan anayasal bir kararla, eyaletlere tahsis edilen Lok Sabha sandalye sayıları dondurulmuştur. Bu kararın gerekçesi olarak, nüfus artışını kontrol altında tutan eyaletlerin – başta Kerala ve Tamil Nadu olmak üzere – cezalandırılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Zira güney eyaletlerinde aile planlaması politikalarının başarıyla uygulanmasına karşın, kuzeydeki Uttar Pradesh ve Bihar gibi eyaletlerde nüfus artışı yüksek düzeyde seyretmiştir. Eğer delimitation süreci anayasal takvime uygun şekilde devam ettirilmiş olsaydı, güneydeki eyaletlerin sandalye kaybetmesi, kuzeydekilerin ise sandalye kazanması söz konusu olacaktı. Bu durumun "başarılı yönetimin cezalandırılması" anlamına geleceği düşüncesiyle 1976 tarihli anayasa değişikliğiyle delimitation 2001 yılına kadar ertelenmiş; sonrasında da bu süre 2026 yılına kadar uzatılmıştır.

Bu nedenle Hindistan'da, 1971 yılı nüfus sayımına dayanan seçim bölgeleri yaklaşık yarım yüzyıl boyunca değiştirilmemiştir. Bu durum, literatürde bir tür malapportionment (nüfusa orantısız temsil) vakası olarak değerlendirilmiştir. 2020'li yıllara gelindiğinde, bazı Lok Sabha milletvekillerinin 2 milyonu aşan nüfusu temsil ettiği, bazılarının ise yalnızca 100 bin seçmeni temsil ettiği bir tablo oluşmuştur (Patel & Sekher, 2024). Özellikle yüksek nüfus artışının gözlemlendiği kuzey eyaletleri, kişi başına düşen milletvekili sayısı açısından dezavantajlı bir konuma gerilemiştir.

Teknik açıdan Hindistan'daki seçim çevresi sınırlarını belirlemekle yetkili olan Delimitation Commission, yüksek yargıçların başkanlık ettiği ve göreceli olarak tarafsız kabul edilen bir kurumsal yapıya sahiptir. 2002 yılında, uzun süren ertelemenin ardından delimitation süreci yeniden başlatılmış ve 2008 genel seçimlerine yeni belirlenen sınırlarla girilmiştir. Bu düzenleme, demografik değişimleri kısmen yansıtmış olsa da eyaletler arası sandalye dağılımı halen dondurulmuş olduğundan, asıl yapısal değişimin 2026 sonrası gerçekleştirilecek nüfus sayımının ardından yaşanması beklenmektedir. Bu potansiyel yeniden düzenleme, Hindistan siyasetinde ciddi bir gerilim kaynağı hâline gelmiştir. Güney eyaletleri, kuzey bölgelerinin sandalye sayısında

² Sınırlandırma (delimitation), tam anlamıyla bir ülkede veya yasama organı olan bir eyalette toprak seçim bölgelerinin sınırlarını veya hudutlarını belirleme eylemi veya süreci anlamına gelmektedir. Hindistan'da sınırlandırma işi için yüksek güce sahip bir organa verilir. Böyle bir organa Sınırlandırma Komisyonu veya Sınır Komisyonu denir.

artış sağlarken kendi temsil gücünün azalacağı endişesiyle 2026 sonrası için de mevcut dondurma politikasının sürdürülmesini talep etmektedir (Verma, 2025). Aksi durumda ülkenin federal dengesinin güney eyaletleri aleyhine bozulacağı ve merkezi hükümetin kuzeyin hâkimiyetine gireceği görüşü öne sürülmektedir. Bu bağlamda, Hindistan'daki sandalye dağılımına ilişkin tartışmaların, etnik ve bölgesel boyutlar içeren bir tür gerrymandering vakası olduğu ileri sürülebilir.

Hindistan seçim coğrafyası açısından ayrıca dikkat çeken bir diğer uygulama, “rezervasyonlu seçim bölgeleri” sistemidir. Anayasa gereğince, kast sisteminden dolayı tarihsel olarak dezavantajlı konumda bulunan Scheduled Castes (SC) ve Scheduled Tribes (ST) grupları için belirli sayıda milletvekilliği kontenjanı ayrılmıştır. Bu kontenjanların yer aldığı seçim bölgelerinde yalnızca SC/ST mensubu adaylar yarışabilmektedir. Bu bölgelerin coğrafi olarak hangi alanları kapsayacağı, yine Delimitation Commission tarafından belirlenmektedir. Her ne kadar bu uygulama pozitif ayrımcılık ilkesi çerçevesinde değerlendirilse de rezervasyon bölgelerinin belirlenmesinde siyasi baskı ihtimali tartışma konusu olabilmektedir. Örneğin, iktidar partisi kendi güçlü olduğu bir bölgeyi genel kategoriye dâhil edip, muhalefet partilerinin güçlü olduğu bölgeleri SC/ST rezervasyonu kapsamına alarak onların etkili aday çıkarmasını engellemeye çalışabilir. Ancak komisyon bu tür kararlarını, ilgili bölgedeki SC/ST nüfus yoğunluğuna dayandırmakla yükümlüdür. Bu durum, rezervasyon sisteminin siyasi tarafsızlığına yönelik zaman zaman eleştirilere yol açmaktadır.

Genel olarak Hindistan, Birleşik Krallık modeline benzer bir çoğunluk sistemini çok daha geniş ve karmaşık bir toplumsal yapıda uygulamaktadır. Bununla birlikte, gerrymandering kavramı Hindistan'ın siyasi literatüründe yaygın biçimde kullanılmamaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, delimitation süreçlerinin seyrek ve kurumsal nitelikte yürütülmesi ile açıklanabilir. Ayrıca ülkedeki siyasi mücadelelerin ağırlıklı olarak etnik-dini kimlikler ve sosyo-ekonomik politikalar etrafında şekillenmesi, seçim çevresi haritalarına dair tartışmaları ikincil konumda bırakmıştır. Ancak 2026 yılı sonrasında gerçekleştirilecek nüfus sayımı ile birlikte oluşacak yeni demografik denge, Hindistan tarihinde gerrymandering kavramının daha belirgin biçimde tartışılmasına yol açabilecek niteliktedir. Güney eyaletlerinin bu süreci şimdiden “*kuzeyin siyasi hâkimiyeti*” olarak nitelendirmesi, yaklaşmakta olan delimitation sürecinin siyasi etkilerini gözler önüne sermektedir. Bu sebeple Hindistan örneği, özellikle federal temsil adaleti ve seçim coğrafyasının siyasal sonuçları bakımından dikkatle izlenmesi gereken bir vaka olarak değerlendirilmektedir.

4.5. Kenya

Kenya, çok etnikli yapısı ve geçmişte yaşanan seçim temelli şiddet olaylarıyla tanınan, Sahra Altı Afrika'nın dikkat çeken demokrasilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ülkede parlamentonun alt kanadı olan Ulusal Meclis seçimleri, tek turlu dar bölge çoğunluk sistemine göre gerçekleştirilmektedir. Kenya'daki etnik gruplaşmaların coğrafi dağılıma büyük ölçüde yansıdığı göz önünde bulundurulduğunda, seçim çevresi sınırlarının belirlenmesi süreci oldukça siyasi bir nitelik taşımaktadır.

1978-2002 yılları arasında devlet başkanlığı görevini sürdüren Daniel Arap Moi döneminde, ülkenin fiilen tek parti yönetimine benzer bir yapı içerisinde yönetildiği görülmektedir. Bu süreçte idari sınırların belirlenmesi, iktidar partisinin çıkarlarına uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda çok partili rejime geçilmesiyle birlikte, Moi'nin partisi olan Kenya Afrika Ulusal Birliği (KANU) iktidarını sürdürmek amacıyla hem yeni idari birimler tesis etme yoluna gidilmiş hem de seçim çevreleri siyasi avantaj sağlanacak şekilde düzenlenmiştir. Özellikle KANU'nun güçlü

olduğu, düşük nüfuslu kırsal bölgelerde fazla sayıda seçim bölgesi oluşturulurken; muhalefetin güçlü olduğu kentsel alanlar, daha az sayıda seçim bölgesine sıkıştırılmıştır. Bu sayede, KANU toplam oy oranında muhalefetin gerisinde kalmasına rağmen mecliste çoğunluğu elde edebilmiştir.

1993 yılında gerçekleştirilen bir düzenleme çerçevesinde, KANU'ya destek veren etnik grupların yoğun yaşadığı Rift Valley bölgesinde yeni seçim çevreleri oluşturulmuş, buna karşılık muhalif Luo ve Kikuyu topluluklarının baskın olduğu bazı kentsel çevrelerde sınırlar daraltılmıştır. Bu uygulamalar, uluslararası seçim gözlem misyonları tarafından ciddi eleştirilere konu edilmiştir.

2007 genel seçimlerinin ardından meydana gelen yaygın şiddet olayları üzerine kapsamlı bir anayasal reform süreci başlatılmıştır. Bu çerçevede, 2010 yılında kabul edilen Kenya Anayasası ile seçim çevrelerinin eşit nüfusa dayalı olarak belirlenmesi ve bu sürecin bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda Bağımsız Seçim ve Sınır Komisyonu (IEBC) kurulmuş ve 2012 yılında ülke genelinde kapsamlı bir sınır revizyonu gerçekleştirilmiştir. Anayasa'nın 89. maddesi uyarınca, milletvekili seçim çevrelerinin seçmen nüfusu açısından mümkün olan en yüksek derecede eşitlik taşıması gerektiği ve bu konuda yalnızca özel durumlarda %15'lik bir sapmaya izin verilebileceği hükme bağlanmıştır. Ancak uygulamada bu eşitlik hedefinin tam anlamıyla sağlanamadığı görülmüştür. 2012 delimitation süreci kapsamında, ülkenin kuzeydoğusunda yer alan, nüfus yoğunluğu düşük ve ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerdeki bazı seçim çevrelerinin, ulusal ortalamanın oldukça altında kalan seçmen sayısına rağmen korunmasına karar verilmiştir. Bu alanların etnik azınlık grupları tarafından yoğun biçimde meskûn edilmiş olması nedeniyle, temsil haklarının tamamen ortadan kaldırılmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu nedenle 26 seçim çevresi, anayasal eşitlik şartlarını karşılamamasına rağmen, "korunan seçim çevresi" (protected constituency) statüsüyle varlıklarını sürdürebilmiştir. Örneğin Isiolo South gibi bazı kırsal bölgelerde seçmen sayısı, olması gerekenin yarısından az düzeyde kalmıştır (Keya, 2024). Bu durum, temsilde adalet ilkesinin zedelenmesine neden olmuş ve Türkiye'de 6360 sayılı Kanun sonrasında küçük ilçelerde yaşanan temsil sorunlarıyla benzerlik göstermiştir. 2013 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerde, koruma statüsüne sahip bölgelerin büyük bir kısmının iktidar koalisyonu adayları tarafından kazanıldığı gözlemlenmiştir. Buna karşın muhalefetin yüksek destek bulduğu başkent Nairobi gibi bölgelerde, milletvekili başına düşen seçmen sayısının çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum hem kamuoyunda hem de siyasi çevrelerde ciddi eleştirilere neden olmuştur.

2024 yılında yapılması planlanan yeni delimitation süreci öncesinde, 26 korunan seçim bölgesinin statülerinin kaldırılması yönünde tartışmalar başlatılmıştır. Ancak söz konusu bölgeleri temsil eden milletvekilleri tarafından bu girişimlere sert muhalefet gösterilmiş, değişikliğin engellenmesi amacıyla yoğun siyasi baskılar uygulanmıştır (Keya, 2024). Hatta 2024 yılı başlarında parlamentoda, bu bölgelerin korunma süresinin uzatılmasına ilişkin tekliflerin gündeme alındığı belirtilmiştir. Bu gelişmeler, Kenya'da gerrymandering sorununun güncelliğini korumakta olduğunu göstermektedir.

Kenya tecrübesi, etnik coğrafyanın seçim çevresi sınırlarıyla doğrudan kesiştiği bir vakıa olarak değerlendirilmektedir. Sınırların küçük bir değişiklikte dahi bir etnik grubun temsil kapasitesini bütünüyle etkileyebileceği bir bağlamda, seçim çevrelerinin belirlenmesi süreci yalnızca teknik bir işlem olmaktan çıkmakta, derin siyasal sonuçlar doğuran bir mesele haline gelmektedir. Bu nedenle Kenya Anayasası'nda, etnik grupların idari birimlere mümkün olduğunca bölünmeden dâhil edilmeleri temennisi dile getirilmektedir. Bununla birlikte, etnik olarak homojen bölgeler

oluşturulmasının, ayrımcılığı teşvik eden başka bir risk doğurduğu da göz önünde bulundurulmaktadır. Kenya, bu iki risk arasında denge arayışında olan bir yapıyı sürdürmektedir.

Bağımsız sınır komisyonunun varlığı, partizan gerrymandering'i sınırlama yönünde katkı sunmuş olsa da koruma statüsüne sahip bölgelerin varlığı nedeniyle temsil eşitliğinin tam anlamıyla sağlanamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, 2007 öncesi döneme kıyasla önemli bir kurumsal ilerlemenin kaydedildiği ifade edilebilmektedir. Kenya örneği, temsilde coğrafi eşitlik ilkesinin hayati önemini ve bu ilkenin ihlali hâlinde ülke barışının dahi tehlikeye girebileceğini somut biçimde ortaya koyan nitelikte kabul edilmektedir.

4.6. Rusya

Rusya Federasyonu, otoriter eğilimlerin belirgin biçimde hissedildiği bir siyasal rejim olarak, gerrymandering kavramını kendi siyasal ve yönetsel bağlamına uyarlamış bir örnek teşkil etmektedir. 2000'li yılların başından itibaren Vladimir Putin liderliğinde şekillenen yönetim anlayışı, seçim sisteminde gerçekleştirilen sürekli değişikliklerle muhalefet güçlerinin zayıflatılmasını hedeflemiştir. 2003 ve 2007 yıllarında yapılan Duma seçimlerinde, karma seçim sisteminden tamamen liste usulü nispi temsile geçilmek suretiyle, muhalefetin bölgesel düzeyde siyasi güç elde etmesinin önüne geçilmiştir. Ancak 2016 yılı Duma seçimlerine yaklaşıırken, seçim sistemi yeniden karma modele dönüştürülmüş; bu çerçevede milletvekillerinin yarısının tek üyeli seçim çevrelerinden seçilmesi sağlanmıştır. Bu dönüşümle birlikte, seçim çevresi haritalarının yeniden belirlenmesi gündeme gelmiş ve iktidar, bu süreci kendi siyasi çıkarları doğrultusunda yönlendirmekten geri durmamıştır.

Rusya'da seçim çevrelerinin belirlenmesi yetkisi yasal olarak Merkez Seçim Komisyonu'na (CEC) verilmiştir. Bu kurumun başkanlığı uzun yıllar boyunca Vladimir Çurov tarafından yürütülmüştür. Mevzuata göre, her seçim çevresinde seçmen sayısının eşit olması gerekmektedir. 2016 yılı itibarıyla bu sayı yaklaşık 500 bin seçmen olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, Rusya federal bir yapıya sahip olduğundan, her bir federe birimin (oblast, cumhuriyet, özerk bölge vb.) Duma'da en az bir milletvekili ile temsil edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bu düzenleme, düşük nüfuslu bölgelerin (örneğin Çukotka, 50 binin altında nüfusa sahiptir) bağımsız bir seçim çevresi olarak kalmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, malapportionment (nüfusa orantısız temsil) ortaya çıkmakta; örneğin Çukotka'da 35 bin seçmen bir milletvekili çıkarabilirken, Moskova'da bu sayı 600 binin üzerine çıkmaktadır (Churov, 2014). Bu yapısal eşitsizlik, Kremlin yanlısı adayların güçlü olduğu küçük ve uzak bölgelerin iktidar lehine temsil avantajı sağlamasıyla birleştiğinde, siyasal temsilde adalet ilkesi ciddi biçimde zedelenmektedir.

Gerrymandering'in daha belirgin hale geldiği alan ise büyük nüfuslu şehirlerdeki iç bölge çizimlerine ilişkindir. Siyasal gözlemciler, özellikle Paul Goble, Putin dönemi Rusya'sında gerrymandering'in Batılı örneklerle kıyasla çok daha açık ve sert biçimlerde uygulandığını belirtmektedir. Örneğin Merkez Seçim Komisyonu, 2016 seçimleri öncesinde kamuoyuna bir taslak harita sunmuş; ancak muhalefet partileri bu taslağa göre hazırlıklarını sürdürürken, seçim öncesinde harita üzerinde ani değişikliklere gidilmiş ve muhalefet yoğunluklarının bulunduğu alanlar parçalanarak, iktidarın güçlü olduğu bölgelerle birleştirilmiştir. Muhalef gazeteci İlya Karpyuk, bu durumu "gerrymandering'in Rusya'da yasal çerçeveye uygun ama niyet itibarıyla belirgin biçimde iktidar çıkarına hizmet eden bir idari araç haline geldiği" şeklinde değerlendirmiştir. Hukuki kurallara yüzeysel olarak uyulmakta; ancak haritalar öyle ustaca çizilmektedir ki, Birleşik Rusya Partisi için güvenli seçim çevreleri oluşturulmakta, muhalefetin etkili olabileceği bölgelerde ise seçmen dağılımları stratejik biçimde yeniden düzenlenmektedir.

Bu uygulamalara Moskova ve St. Petersburg örnekleri çarpıcı biçimde ışık tutmaktadır. 2014 yılında Moskova kent meclisi seçimleri için muhalif seçmenlerin yoğun bulunduğu mahalleler, farklı seçim bölgelerine dağıtılarak muhalefet adaylarının seçilme olasılıkları düşürülmüştür. Benzer şekilde, St. Petersburg'da bazı seçim çevreleri coğrafi bütünlük gözetilmeden “dilimleme” yöntemiyle düzenlenmiş ve muhalefet unsurları zayıflatılmıştır (Churov, 2014).

Rusya'da yargı organlarının bağımsızlığı tartışmalı olduğundan, bu tür gerrymandering uygulamalarına karşı iç hukuk yolları son derece sınırlı kalmaktadır. Muhalefetin karşılaştığı temel sorunlar, yalnızca seçim çevresi düzenlemeleriyle sınırlı olmayıp, medya ambargosu, adaylık engellemeleri, seçim hileleri gibi çok sayıda sistematik engeli de kapsamaktadır. Bu bağlamda gerrymandering, iktidarın elindeki daha geniş bir “seçim mühendisliği” araç setinin yalnızca bir parçası olarak işlev görmektedir. “Dzherimendering” tabiri, muhalif çevrelerce sıklıkla kullanılmakta ve kamuoyunun dikkatine sunulmaktadır. Özellikle 2016 seçimleri öncesinde yapılan ani harita değişiklikleri neticesinde, bazı muhalif adayların hangi bölgeden aday olacaklarını belirlemekte zorlandıkları, hatta seçimlere kısa bir süre kala bölge sınırlarının değiştirildiği kaydedilmiştir. Moskova Şehir Duması seçimlerinde oy verme gününe bir ay kala yapılan bölge birleşme ve ayrılmaları, muhalefeti örgütsel olarak hazırlıksız yakalamıştır. İktidar kanadınca bu durum, “teknik düzenleme” olarak nitelendirilmiş ve herhangi bir sorun görülmemiştir.

Rusya örneği, otoriter nitelik taşıyan siyasal sistemlerde gerrymandering'in şeffaflıktan uzak, hukuki denetimden yoksun ve iktidar gücüne mutlak bağımlı biçimde uygulanabileceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Demokratik ülkelerde gerrymandering genellikle örtük biçimde ve siyasi meşruiyet kaygısıyla yürütülmekte iken, Rusya'da bu tür uygulamaların gizlenme gereği dahi duyulmamaktadır. Haritalar son dakika değiştirilebilmekte, muhalefetin itirazları sistematik biçimde bastırılmaktadır.

Bir Rus siyasal analist bu durumu, “gerrymandering'in yasallık görüntüsü altında iktidarın araçsallaştırdığı bir idari kaynak” olarak tanımlamıştır. Yani biçimsel anlamda mevzuata uyulmakta, ancak temsil adaleti ve siyasal rekabetin ruhu ihlal edilmektedir. 2021 Duma seçimleri öncesinde de benzer eleştiriler dile getirilmiştir. Muhalefetin belirli şehirlerde güç kazanmasının ardından, bu bölgelerde seçim çevresi sınırlarının yeniden çizilmesinin planlandığı öne sürülmüştür. Putin yönetiminin medya, yargı, seçim komisyonu ve elektronik oylama gibi kontrol araçlarına sahip olduğu düşünüldüğünde, gerrymandering'in bu otoriter yapıda yalnızca bir alt araç olarak değerlendirildiği söylenebilir. Ancak yine de Rusya örneği, eşit temsil ilkesinin otoriter rejimlerde ne denli kolay araçsallaştırılabildiğini ve gerrymandering'in bu bağlamda bir “rejimsel mühendislik tekniği” haline getirilebildiğini göstermesi bakımından dikkatle incelenmeye değer bir vakadır.

5. Türkiye'de Tarihsel Süreçte Gerrymandering

Cumhuriyetin ilanından sonra, çok partili siyasal hayata geçiş amacıyla gerçekleştirilen iki kısa süreli deneme sonrasında, gerçek anlamda siyasi rekabetin başlangıç noktası 1950 genel seçimleri olmuştur. Bu seçimlerle birlikte iktidara gelen Demokrat Parti (DP), yalnızca yönetim anlayışıyla değil, aynı zamanda seçim coğrafyasına müdahale biçimleriyle de Türk siyasal tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmiştir.

Çok partili rejime geçişle birlikte Türkiye'de seçim çevresi sınırlarının belirlenmesinin, zaman zaman iktidar lehine araçsallaştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, 1950'li yıllarda DP iktidarı döneminde gerçekleştirilen bazı uygulamalar, literatürde gerrymandering örnekleri olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar bu müdahaleler, Amerikan sistemindeki kadar sistematik ve

yaygın bir nitelik taşımamış olsa da dönemin siyasi konjonktürü içerisinde ciddi tartışmalara yol açan örnekler barındırmıştır.

İktidardaki DP tarafından 1954 seçimleri sonrasında uygulamaya konulan sınır değişiklikleri, muhalefet partileri ve kamuoyu nezdinde demokratik meşruiyet açısından eleştiriye açık uygulamalar olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu müdahaleler, yalnızca seçim bölgelerinin yeniden düzenlenmesiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda idari statü değişiklikleri de bu stratejiye dahil edilmiştir. Bu bağlamda, Abana ilçesinin köy statüsüne düşürülerek Bozkurt ilçesine bağlanması, Malatya'nın bir bölümünden Adıyaman ilinin oluşturulması, Kırşehir'in ilçe yapılması suretiyle Nevşehir ilinin kurulması gibi girişimler dikkat çekici örnekler olarak ön plana çıkmıştır.

5.1. Kastamonu- Abana İlçesinin Köy Yapılarak Kastamonu- Bozkurt İlçesine Bağlanması

1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'nin yönetim pratiğinde dikkat çeken uygulamalardan biri, seçimlerde düşük oy aldığı bölgelerin idari statülerini düşürme yoluna gitmesiydi. Buna karşılık, güçlü oy desteğine sahip yerleşim birimlerinin statüleri yükseltilmekteydi. Bu doğrultuda bazı il merkezleri ilçe konumuna indirilirken, kimi ilçeler il yapılmış, hatta köy niteliğindeki yerleşim yerleri dahi bir anda ilçe statüsüne kavuşturulmuştur. Demokrat Parti, yüksek oy oranlarına ulaştığı Adıyaman, Sakarya ve Nevşehir'i il yaparak ödüllendirmiş; buna karşın milletvekili çıkaramadığı Kırşehir'in il statüsünü kaldırarak ilçeye dönüştürmüştür. Bu süreçte hedef alınan yerlerden biri de Kastamonu'ya bağlı Abana ilçesi olmuştur. 1951 yılında gerçekleştirilen ara seçimlerde Abana'daki seçmenlerin yaklaşık % 81'i Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy verirken, Demokrat Parti yalnızca %12 oranında destek alabilmiştir. Siyasi atmosfer o denli gerginleşmiştir ki, Demokrat Parti ilçede teşkilat dahi kuramamış; ilçe başkanlığı, merkeze yaklaşık 2,5 kilometre uzaklıkta bulunan Pazaryeri köyünde faaliyet göstermek zorunda kalmıştır.

Bu seçim sonuçlarının ardından Demokrat Parti yönetimi, Abana'yı köy statüsüne düşürerek cezalandırma kararı almış; Pazaryeri köyünü ise Bozkurt adıyla ilçe yapacağını kamuoyuna açıklamıştır. Kastamonu İl Genel Meclisi, bu karara karşı çıkmış; Abana'nın sahil şeridinde bulunması, bölge için ulaşım ve ticaret merkezi olması gibi özelliklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, Abana'da kamu yönetimi açısından gerekli tüm fiziksel altyapının – hükümet konağı, okul, sağlık ocağı, jandarma karakolu, cezaevi, su şebekesi, tekeli ve PTT binalarıyla birlikte lojmanlarının – zaten mevcut olduğu; buna karşılık Pazaryeri'nin bu imkânlardan yoksun bulunduğu ifade edilmiştir. Buna rağmen Demokrat Parti kararlı tutumunu sürdürmüştür. 1953 yılında, dönemin CHP lideri İsmet İnönü'nün Abana'yı ziyaret edip büyük ilgiyle karşılanması üzerine karar hızla hayata geçirilmiş; Pazaryeri köyü, Bozkurt ismiyle ilçe yapılmış, Abana ise köy statüsüne indirilerek Bozkurt'a bağlanmıştır.

1950'li yılların ikinci yarısında Türkiye'de turizm gelişmeye başlarken, Abana da Karadeniz'in gözde turizm merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bu gelişme, aynı zamanda 1957 seçimleri öncesinde Kırşehir'in tekrar il yapılmasıyla birlikte Abana'nın yeniden ilçe olacağı yönünde beklentileri artırmıştır. Ancak Bozkurt ilçesinde baskın çoğunluğa sahip Demokrat Parti, bu talebi gündeme dahi almamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Demokrat Parti'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla birlikte Abanalılar yeniden girişimlerde bulunmuş; konu, 1965 yılından itibaren CHP tarafından meclis gündemine defalarca taşınmıştır. Ancak Adalet Partisi iktidarında bu öneriler kabul görmemiştir. Daha sonra CHP Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. CHP'nin başvurusunu değerlendiren Anayasa Mahkemesi, 3 Temmuz 1968 tarihinde aldığı kararla Abana'nın yeniden ilçe statüsüne kavuşturulmasına hükmetmiştir (Yay, 2022: 78).

5.2. Malatya – Adıyaman Olayı (1954)

Türk siyasal hayatında seçim çevresi mühendisliği anlamında ilk açık gerrymandering vakası, 1954 yılında Malatya ilinin bölünmesi ve Adıyaman'ın il statüsüne yükseltilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu müdahalenin, iktidar partisi olan Demokrat Parti'nin, muhalefet partisine karşı yaşadığı bölgesel başarısızlık sonrasında gerçekleştirilmiş olması, bu düzenlemeye siyasal saikler yüklenmesine neden olmuştur.

1950 ve 1954 genel seçimlerinde, Malatya ilinde uygulanan çoğunluk sistemi neticesinde ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tüm milletvekillerini kazanmıştır. Özellikle 1954 seçimlerinde ülke genelinde Demokrat Parti'nin ezici çoğunluğu elde ettiği bir atmosferde, Malatya'da CHP'nin 12 milletvekilliğinin tamamını kazanması, iktidar partisi nezdinde ciddi rahatsızlık doğurmuştur. Bu seçim sonuçlarının hemen ardından, 14 Haziran 1954 tarihinde 6418 sayılı Kanun çıkarılarak Malatya'nın doğu kesiminde yer alan Adıyaman ilçesi il statüsüne yükseltilmiştir. Bu yasal düzenlemenin, söz konusu sonuçlardan yalnızca 18 gün sonra gerçekleştirilmiş olması, alınan kararın zamansal bağlamda doğrudan seçim sonuçlarına tepki olarak yapıldığı yönündeki değerlendirmeleri güçlendirmiştir (Çiçek, 2022).

İdari bölünmenin gerekçelendirilmesinde, bölgesel kalkınma ihtiyaçları gibi teknik argümanlar öne sürülmüş olsa da dönemin siyasi tartışmalarında ve akademik literatürde bu kararın partizan hedeflerle şekillendiği yönünde bir kanaat oluşmuştur. Nitekim, o dönemde il yapılma koşullarını taşıyan Besni gibi bazı ilçeler, siyasi tercihlerinden ötürü bu statüden mahrum bırakılmış; buna karşılık Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen Adıyaman bölgesi, siyasal ödüllendirme aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, İsmail Safi ve Talip Kurşuncu tarafından “iyi niyetli bir idari taksimattan ziyade, siyasi bir cezalandırma ve gerrymandering girişi” olarak yorumlanmıştır (Safi & Kurşuncu, 2019, s. 63). Gerçekleştirilen bu müdahalenin doğrudan sonuçları, 1957 genel seçimlerinde kendisini açık biçimde göstermiştir. Söz konusu düzenlemeyle Malatya'nın milletvekili sayısı 12'den 9'a düşürülürken, yeni kurulan Adıyaman ili 5 milletvekili ile temsil edilmeye başlanmıştır. Seçim sonuçları, bu sınır değişikliğinin Demokrat Parti lehine sonuçlar ürettiğini ortaya koymuştur: CHP, Malatya'da kalan 9 milletvekilliğinin tamamını yeniden kazanmış, buna karşın DP, Adıyaman'dan çıkarılan 5 milletvekilliğinin tümünü elde etmiştir. Böylece, iktidar partisi, muhalefete oy veren bir bölgeyi idari olarak parçalayarak kendi lehine yeni bir temsil alanı oluşturmuştur. Bu gelişme, Türk siyasal literatüründe yalnızca bölgesel temsilin dönüştürülmesi açısından değil, aynı zamanda seçim coğrafyasının siyasal mühendislik yoluyla yeniden şekillendirilmesi bakımından da dikkat çekici bir örnek teşkil etmiştir. Hikmet Sami Türk'ün değerlendirmesinde ifade edildiği üzere, “Malatya'nın bölünerek Adıyaman'ın il yapılması, muhalefete oy veren bir ilin cezalandırılması” niteliğinde olup, Türkiye'de açık biçimde uygulanan ilk gerrymandering vakası olarak tarihe geçmiştir (Avaner, 2009, s. 48). Bu örnek, Türkiye'de bir siyasi iktidarın, yalnızca seçim sistemi üzerinden değil, aynı zamanda idari sınırlar aracılığıyla seçim sonuçlarını doğrudan etkileyebilecek düzenlemeleri siyasal araç haline getirebildiğini göstermesi bakımından kritik bir önem taşımaktadır. Böylece seçim sonuçlarının doğrudan manipüle edilmediği, ancak seçmen dağılımının yönlendirilmesi yoluyla temsil sonuçlarının değiştirilmesi mümkün hale getirilmiştir. Dolayısıyla Malatya-Adıyaman düzenlemesi, Türkiye'de “coğrafi seçim mühendisliğinin” başlangıç noktasını oluşturmaktadır ve bu yönüyle incelenmesi gereken tarihsel bir kırılma olarak değerlendirilmelidir.

5.3. Kırşehir – Nevşehir Olayı (1954-1957)

Demokrat Parti dönemine ait bir diğer dikkat çekici stratejik taksimat (gerrymandering) uygulaması, Kırşehir ilinin ilçe statüsüne dönüştürülmesi ve eş zamanlı olarak Nevşehir adıyla yeni bir il teşkil edilmesi suretiyle ortaya çıkmıştır. Bu idari müdahalenin arka planında, Demokrat Parti'den ayrılan bazı siyasetçiler tarafından kurulan Millet Partisi (MP) ile bu partinin devamı niteliğindeki Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) arasında yaşanan yoğun siyasi rekabetin bulunduğu anlaşılmaktadır. 1954 genel seçimlerinde CMP'nin yalnızca Kırşehir ilinde büyük bir başarı elde ederek beş milletvekilliğini birden kazanması, Demokrat Parti açısından ciddi bir siyasi başarısızlık olarak değerlendirilmiş ve bu durumun derhal cezalandırılmasına yönelik adımlar atılmıştır. Ülke genelindeki siyasal hâkimiyetini sürdüren Demokrat Parti'nin, Kırşehir'deki tüm milletvekilliklerini muhalif bir partiye kaptırmış olması, söz konusu cezalandırıcı uygulamanın gerekçesini teşkil etmiştir.

1954 seçimlerinin hemen akabinde çıkarılan bir kanunla Kırşehir'in il statüsü sona erdirilmiş ve aynı yasal düzenleme ile Nevşehir adı altında yeni bir il teşkil edilmiştir. Bu bağlamda, Demokrat Parti'ye destek vermeyen bir ilin, idari statü kaybı yoluyla cezalandırıldığı görülmektedir. Üstelik söz konusu uygulamayla yetinilmemiş; Kırşehir'in CMP'ye güçlü destek sağladığı bilinen Hacibektaş ve Kozaklı ilçeleri de Kırşehir'den ayrılarak yeni kurulan Nevşehir iline bağlanmıştır. Böylece CMP'nin oy tabanının önemli bir kısmı Kırşehir'in dışında bırakılmış ve ildeki muhalefet gücü kırılmaya çalışılmıştır (Erdoğan & Pişkin, 2020). Bu müdahalelere rağmen, 1957 genel seçimlerinde CMP'nin Kırşehir'de yeniden birinci parti olarak çıkmayı başardığı tespit edilmiştir; ancak CMP'nin kazandığı milletvekili sayısının, iki ilçesinin ayrılması nedeniyle beşten dörde düştüğü görülmüştür. Diğer yandan, Nevşehir ili adına tahsis edilen dört milletvekilliğinin tamamı Demokrat Parti tarafından kazanılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, Demokrat Parti'nin uygulamaya koyduğu stratejik taksimat girişiminin somut bir şekilde iktidar lehine sonuç verdiğini ortaya koymuştur. Nitekim Demokrat Parti, Niğde ilinden ayrılarak teşkil edilen Nevşehir ili vasıtasıyla 1957 seçimlerinde, bir önceki seçime kıyasla üç milletvekilliği daha fazla elde etmiş; buna karşılık CMP, Kırşehir özelinde bir milletvekilliğini kaybetmiştir (Sevinç, 2021). Bu tablo, iktidar partisinin seçim çevrelerinde gerçekleştirdiği değişikliklerle kazancını azami düzeye çıkarmaya çalıştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Kırşehir'in ilçe statüsüne dönüştürülmesine yönelik uygulama, Osman Bölükbaşı hakkında verilen mahkûmiyet kararı neticesinde çıkan toplumsal huzursuzluğun yatıştırılması amacıyla, üç yıl sonra, yani 1957 yılında tekrar il merkezi yapılmasıyla sona erdirilmiştir. Konuya ilişkin olarak, Başbakan Adnan Menderes tarafından TBMM kürsüsünde yapılan konuşmada *“Türkiye'nin hiçbir vilayetinde yüzde 3'ten fazla oy almayan bir partiye mensup milletvekilini iki seçimde de seçen Kırşehir'in, bir içtimai ve siyasi bünye itibarıyla anormallik göstermekte olduğunu inkâr etmek mümkün değildir; evet, biz açık konuşuruz”* şeklindeki ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu sözlere karşılık olarak Osman Bölükbaşı tarafından *“Vilayeti kaldırdınız, bizi de kaldırın da zulmünüz tamam olsun”* şeklinde ağır bir sitemde bulunulmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 30 Haziran 1954, On Beşinci Birleşim, Devre 10, Cilt 1: 351-352).

Bahsi geçen uygulamalar, dönemin muhalefeti ve basını tarafından sert biçimde eleştirilmiştir. Örneğin anayasa hukukçusu Bülent Tanör tarafından, Demokrat Parti'nin Malatya-Adıyaman ve Kırşehir-Nevşehir hamleleri “kuşkusuz birer gerrymandering vakası” olarak değerlendirilmiş ve bu adımların muhalefete oy veren seçmeni cezalandırma amacı taşıdığı belirtilmiştir. Tanör'e göre, bu

uygulamalar Demokrat Parti iktidarının muhalefet üzerindeki baskı kurma stratejilerinin bir tezahürü olarak tarihe geçmiştir (Tanör, 2021: 352).

1960 askeri müdahalesinin ardından oluşturulan 1961 Anayasası ve buna paralel olarak yapılan seçim yasası reformları ile birlikte, çoğunluk sistemine dayalı seçim modeli terk edilmiş ve nispi temsil sistemine geçilmiştir. Ayrıca, bağımsız seçim kurulları gibi denetleyici kurumların teşkil edilmesiyle birlikte benzer coğrafi manipülasyonların bir süreliğine gündemden çıkarılması sağlanmıştır. Bu gelişmeler, gerrymandering uygulamalarını tamamen ortadan kaldırmasa da seçim bölgelerinin kötüye kullanımını sınırlayıcı bir etkide bulunmuştur. Bununla birlikte, 1980'li yıllardan itibaren yeniden ivme kazanan bu tür stratejiler, özellikle büyükşehir belediye seçimlerinde çeşitlendirilerek sürdürülmüştür. Genel olarak, merkez sağ partilerin kayırmacı politika eğilimlerinin bir uzantısı olarak bu tür girişimlerin devam ettirildiği akademik literatürde dile getirilmektedir (Osmanbaşoğlu, 2021).

5.4. Yakın Tarihli İki Örnek: Bayburt ve Bursa

Türkiye'de gerrymandering uygulamalarına ilişkin dikkat çeken örneklerden biri, Bayburt ili üzerinden somut biçimde gözlemlenebilmektedir. Bayburt ili, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde en düşük nüfusa sahip illerden biri olmasına rağmen, uzun yıllar boyunca bir milletvekili kontenjanı ile yasama organında temsil edilme imkânına sahip kılınmıştır. Her ne kadar söz konusu durum, ilk bakışta temsil adaleti açısından doğrudan bir sorun teşkil etmiyor gibi görünse de seçmen sayılarındaki değişimlerle nüfus verileri arasında ortaya çıkan tutarsızlıklar, bu durumun gerrymandering bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle 2013 ile 2017 yılları arasındaki döneme ait veriler dikkate alındığında, Bayburt ilinde toplam nüfusta artış meydana gelmiş olmasına rağmen seçmen sayısında kayda değer bir azalma yaşandığı tespit edilmiştir (Kulaç, 2021: 219-220). Bu çelişkili veriler, demografik yapı ile seçmen temsil ilişkisi arasında açıklığa kavuşturulması gereken bir kopukluğun bulunduğuna işaret etmektedir. Söz konusu dönemde seçmen kayıtlarının başka illere kaydırılıp kaydırılmadığı veya kayıtların askıya alınıp alınmadığı hususunda net ve resmi bir veri elde edilememekle birlikte; ortaya çıkan sayısal farklılıklar, nüfusa dayalı temsil sisteminde yapısal aksaklıkların mevcut olduğunu düşündürmektedir.

Türkiye'de milletvekili sayılarının tespitinde esas alınan ölçütün seçmen sayısı değil, genel nüfus verileri olması; Bayburt gibi az nüfuslu illerin, seçmen başına düşen milletvekili oranı bakımından avantajlı bir konumda bulunmasına sebep olmaktadır. Bu durum, temsilde adalet ilkesi açısından ciddi şekilde tartışılması gereken bir eşitsizliği gündeme getirmektedir. Nitekim 2015 yılı verileri esas alındığında, Bayburt'ta bir milletvekilinin temsil ettiği seçmen sayısı 27.089 iken; bu rakam İzmir ili için 118.669 olarak hesaplanmıştır. Aradaki bu fark, temsilde eşitlik ilkesinin uygulamada ihlal edildiğine ve nüfusu fazla olan illerdeki vatandaşların temsilde daha az ağırlığa sahip olduğuna işaret etmektedir.

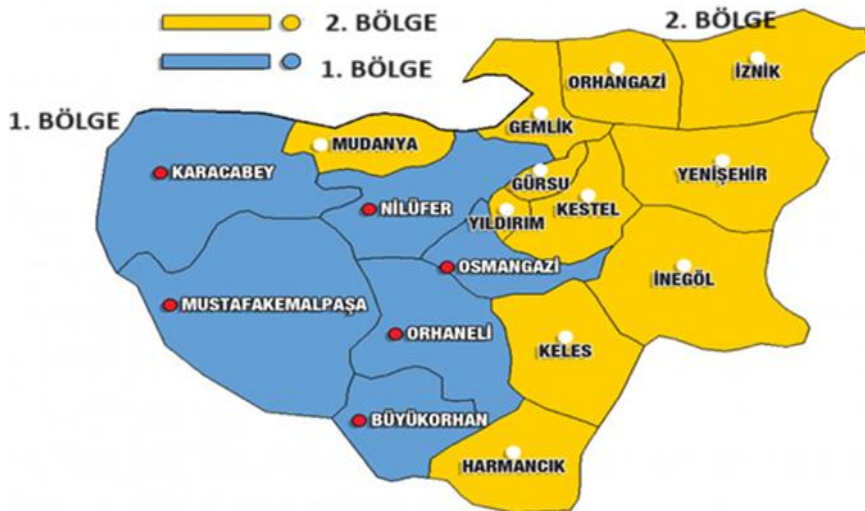
Bayburt örneği, seçim çevrelerinin belirlenmesinde uygulanan esasların doğrudan bir siyasi manipülasyon niyeti içermese dahi, fiili olarak temsilde adaletsizlik yaratan sonuçlar doğurabildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, milletvekili sayılarının belirlenmesinde yalnızca genel nüfus verilerinin esas alınmasının yeterli olmadığı; seçmen yoğunluğu, bölgesel nüfus hareketleri ve demokratik temsil ilkeleri doğrultusunda daha adil bir sistemin inşa edilmesinin zaruri hâle geldiği değerlendirilmektedir.

Gerrymandering kapsamında incelenmeye değer bir diğer yakın tarihli örnek, Bursa ilinin seçim çevrelerine ayrılması sürecinde Mudanya ilçesine ilişkin olarak gerçekleştirilen idari düzenleme

çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'nun 21 Nisan 2018 tarihli ve 263 sayılı kararı doğrultusunda, Bursa ilinin seçim bölgeleri yeniden belirlenmiş ve bu çerçevede coğrafi olarak 1. Seçim Bölgesi içerisinde yer alması gereken Mudanya ilçesinin, 2. Seçim Bölgesi içerisine dâhil edilmesine karar verilmiştir. Ancak söz konusu kararın uygulanmasında, coğrafi bütünlük ve ulaşım imkânları gibi kriterlerin göz ardı edildiği dikkat çekmektedir.

Nitekim, Mudanya ilçesinin 2. Bölgeye dâhil edilmesiyle birlikte, bu ilçenin bulunduğu seçim bölgesiyle fizikî anlamda hiçbir sınırdışılığı kalmamıştır. Şekil 3 incelendiğinde, Mudanya'nın Karacabey ve Nilüfer ilçeleriyle komşu olduğu; buna karşılık dahil edildiği 2. Seçim Bölgesi içerisindeki hiçbir ilçe ile doğrudan sınırının bulunmadığı açık biçimde görülmektedir. Oysa 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, illerin seçim çevrelerinin belirlenmesinde "nüfus, coğrafi yakınlık ve ulaşım imkânlarının" dikkate alınması gerektiği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, Mudanya'nın 2. Seçim Bölgesi'ne kaydırılması yönündeki kararın, ilgili kanuni hükmün gerekleriyle bağdaşmadığı söylenebilecektir.

Söz konusu idari düzenlemenin siyasi sonuçları da dikkate değer niteliktedir. Zira 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde, Millet İttifakı'nın Mudanya'da %55, Nilüfer'de %53, Karacabey'de %40 ve Mustafakemalpaşa'da %38 oranında oy aldığı; yine 24 Haziran 2018 genel seçimlerinde ise aynı ittifakın Mudanya'da %54, Nilüfer'de %53, Karacabey'de %50 ve Mustafakemalpaşa'da %54 oranında oy topladığı tespit edilmiştir. Bu oy oranları dikkate alındığında, Mudanya'nın 1. Bölge yerine 2. Bölgeye kaydırılmasının, seçim sonucunu doğrudan etkileyebilecek ölçüde bir değişikliğe yol açtığı ve bu bağlamda siyasi partiler lehine veya aleyhine olacak şekilde sonuçlar doğurabileceği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, Mudanya örneği özelinde yapılan bölgesel düzenlemenin, yalnızca teknik bir idari tasarruf olmadığı; aynı zamanda siyasi sonuçlar doğurma potansiyeline sahip stratejik bir hamle olduğu değerlendirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu karar, seçim coğrafyasının siyasi hesaplarla yeniden düzenlenmesine imkân tanıyan gerrymandering uygulamalarının Türkiye'de güncel yansımalarından biri olarak literatürde yerini almıştır.

Şekil 3: Bursa İli Seçim Çevreleri

6. 6360 Sayılı Yasa ve Gerrymandering

Çoğu demokraside bir siyasi partinin ulusal yasama organı seçimlerinde ve yerel seçimlerde diğer partilere karşı siyasi avantaj elde etmesinin en kolay yolu, o organın üyelerinin seçilme süreçlerini kontrol etmektir. Gerrymandering seçim bölgeleri böyle bir avantaj elde etmenin önemli bir yoludur. Uluslararası örnekler dikkate alındığında, Hollanda ve İsrail dışında seçimlerin çoğunlukla ülke genelinde değil, belirli seçim çevreleri düzeyinde gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, ülkelerin öncelikle çeşitli seçim çevrelerine ayrıldığı, ardından bu çevreler aracılığıyla temsilin tesis edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu çevrelerin oluşturulmasında genellikle il ve ilçe gibi mülki birimler esas alınmakta, böylelikle idari bütünlük gözetilmektedir. Bununla birlikte, her zaman bu kuralın mutlak surette geçerli olduğu ileri sürülememektedir. Özellikle büyükşehir statüsüne sahip kentlerin birden fazla seçim çevresine ayrılabilirdiği bilinmektedir (Gözler, 2020: 802).

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca; seçim çevrelerinin oluşturulmasında seçmen sayılarının birbirine eşit ya da yakın olması, ilçelerin mülki sınırlarının korunması, coğrafi ve demografik yakınlıklarının dikkate alınması ve ulaşım imkânlarının göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. Böylece, seçim çevrelerinin siyasi aktörlerce keyfi biçimde manipüle edilmesinin önüne geçilmesi ve çevrelerin nesnel kriterlerle belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak Türk siyasal pratiğinde, bu idealin tam anlamıyla hayata geçirilebildiği söylenememektedir. Seçim çevrelerinin oluşturulmasına yönelik süreçlerde, siyasi saiklerin ve partizan hesapların zaman zaman belirleyici rol oynadığı çeşitli örneklerle ortaya konmuştur.

Türkiye siyasi tarihinde, Demokrat Parti döneminden sonra en yoğun gerrymandering uygulamalarının Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile büyükşehir statüsüne sahip illerin sayısı 16'dan 30'a yükseltilmiş; bu büyükşehirlerin coğrafi sınırları, ilgili ilin mülki sınırları ile eşleştirilerek seçim çevresi haritalarında köklü bir değişiklik yapılmıştır.

Söz konusu yasal düzenleme öncesinde, büyükşehir belediyesi genellikle yalnızca il merkezini ve ona yakın birkaç ilçeyi kapsamaktaydı. Ancak 6360 sayılı Kanun ile birlikte, ilgili illerdeki tüm ilçeler, beldeler ve köyler büyükşehir belediyesi sınırlarına dâhil edilmiş; böylelikle tüm kırsal alanlar doğrudan büyükşehir kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda, söz konusu yerleşim birimlerinde bulunan belde belediyeleri ve köyler kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmüş; İl Özel İdareleri feshedilerek kırsal hizmetlerin koordinasyonu amacıyla valiliklere bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kurulmuştur. Bu düzenleme yalnızca idari yapının yeniden şekillendirilmesini değil, aynı zamanda yerel seçim çevrelerinde kritik düzeyde değişikliklerin yapılmasını da beraberinde getirmiştir. En dikkat çekici sonuçlardan biri, büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde oy kullanabilecek seçmen kitlesinin genişletilmiş olmasıdır. Daha önce büyükşehir belediye başkanları, yalnızca merkez ilçede veya birkaç komşu ilçede ikamet eden seçmenler tarafından belirlenirken, 6360 sayılı Kanun sonrasında büyükşehir sınırlarının ilin tamamını kapsamıyla birlikte tüm il seçmenleri söz konusu seçimlerde oy kullanabilir hâle getirilmiştir. Örneğin, Balıkesir ilinin 2012 yılı öncesinde büyükşehir statüsü bulunmamakta iken, 2014 yılında ilk kez bu statüye kavuşmasıyla birlikte büyükşehir belediye başkanı tüm il seçmenleri tarafından seçilmiştir. Benzer şekilde, Antalya ve Adana gibi daha önce büyükşehir statüsünde olup yalnızca sınırlı metropol alanı kapsayan illerde de, 2014 yılından itibaren dağlık ve kırsal

alanlarda ikamet eden seçmenlerin dahi büyükşehir seçimlerinde oy kullanmalarına imkân tanınmıştır. İlk bakışta, bu değişiklik demokratik katılım alanının genişletilmesi bağlamında olumlu bir gelişme gibi görünse de düzenlemenin altında yatan siyasi motivasyon dikkat çekicidir. Nitekim, söz konusu Kanun'un 2014 yerel seçimlerinden hemen önce çıkarılmış olması ve değişikliklerin bazı kritik büyükşehirlerin iktidar lehine yeniden yapılandırılmasına yol açması, bu düzenlemenin partizan amaçlarla gerçekleştirilmiş olabileceği yönünde ciddi kuşkular doğurmuştur. Bu bağlamda yapılan analizler ve seçim verileri, söz konusu düzenlemenin iktidar partisi olan AK Parti'ye yapısal bir avantaj sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, 6360 sayılı Kanun'un doğurduğu etkiler iki temel boyutta değerlendirilmelidir:

- a) Büyükşehir belediye başkanlığı seçim çevresinin genişletilmesiyle ortaya çıkan partizan avantajlar.
- b) Büyükşehir belediye meclislerinin oluşumunda meydana gelen temsilde adalet sorunları.

Söz konusu iki boyut, hem seçim coğrafyasının siyasi hedeflerle yeniden şekillendirildiğini hem de temsil mekanizmalarının sistematik biçimde iktidar lehine işlediğini göstermektedir. Aşağıda, bu iki boyut ayrıntılı biçimde ele alınarak, gerrymandering olgusunun Türkiye özelindeki yansımaları derinlemesine analiz edilmiştir.

6360 sayılı Kanun'un en somut etkisi, bazı illerde büyükşehir belediye başkanlığı yarışının sonucunu iktidar lehine çevirmesi olmuştur. Özellikle 2014 yerel seçimlerinde ilk kez tüm il geneli oy kullandığında, daha önce merkez ilçede muhalefete kaybettiği halde toplam il genelinde birinci parti olan AK Parti, bu avantajını büyükşehir belediye başkanlıklarını kazanmak için kullanmıştır. Balıkesir, Antalya ve Adana gibi örnek iller bu durumu net biçimde ortaya koymaktadır.

Balıkesir Örneği: Balıkesir 6360 öncesi büyükşehir değildi. 2009 yerel seçimlerinde Balıkesir Belediyesi (il merkezi) başkanlığını muhalefetteki MHP adayı İsmail Ok kazanmıştı. MHP adayı yaklaşık 60.393 oyla (%41,7) birinci gelmiş, AK Parti adayı Sabri Uğur 53.510 oyla (%36,4) ikinci olmuştu. Ancak aynı seçimde il genelindeki toplam oy hesaplandığında AK Parti Balıkesir'de 158.758 oyla birinci parti konumundaydı; MHP 114.965 oyla üçüncü sıradaydı. Yani 2009'da merkez belediyeyi kaybeden AK Parti, aslında tüm il genelinde en çok oyu almış durumdaydı. 6360 sayılı Kanun sonrasında 2014'te Balıkesir büyükşehir olunca, bu kez büyükşehir başkanı tüm il seçmenlerince seçildi. Sonuç: AK Parti adayı Edip Uğur 307.999 oy alarak Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi (Çiçek, 2022). CHP ve MHP'nin toplam oyu ona yaklaşmadı. Böylece 6360 öncesi il genelinde birinci olduğu halde merkezi kazanamayan AK Parti, yeni sistemle Balıkesir'de büyükşehir başkanlığını ele geçirdi. Bu, kanunun AK Parti lehine doğurduğu en bariz örneklerden biridir.

Antalya Örneği: Antalya, 6360 öncesinde de büyükşehirdi ancak büyükşehir seçim çevresi sadece merkez 5 ilçeyi kapsıyordu (Aksu, Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı, Muratpaşa). 2009'da bu bölgede yapılan Antalya Büyükşehir seçiminde CHP adayı Mustafa Akaydın 214.325 oy alarak birinci olmuş ve başkan seçilmiştir. AK Parti adayı (Menderes Türel) ise 176 bin civarı oyla ikinci kalmıştır. Ancak Antalya ilinin geneline baktığımızda 2009'da AK Parti toplam oyda öndeydi (YSK, 2009). Nitekim 2011 genel seçiminde de Antalya ilinde AK Parti 462.963 oyla açık ara birinci parti olmuştu (YSK, 2011). Bu veriler ışığında, büyükşehir seçim çevresinin tüm ile genişletilmesi halinde AK Parti'nin Antalya'da başkanlığı kazanma ihtimalinin yüksek olduğu öngörülebilir. 6360 sayılı Kanun tam da bunu sağladı ve 2014 Büyükşehir Belediye seçiminde Antalya ilinin tamamı oy kullandı. Sonuçta AK Parti adayı Menderes Türel 476.265 oyla Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi (YSK, 2014). Önceki seçime göre AK Parti adayının oyu iki kattan fazla artarken (kırsal ilçelerin dahil

olmasıyla), CHP adayı aynı oranda geniş bir seçmen kitlesine ulaşamadı. Bu örnek de kanun değişikliğinin doğrudan sonucu olarak Antalya'nın CHP'den AK Parti'ye geçtiğini göstermektedir.

Adana Örneği: Adana da 6360 öncesi büyükşehirdi ve seçim çevresi Seyhan, Yüreğir, Çukurova, Sarıçam, Karaisalı ilçeleriyle sınırlıydı. 2009'da bu dar çevrede MHP adayı Aytaç Durak 238.706 oyla birinci gelmiş, AK Parti adayı ise kıl payı farkla (237.206 oy) ikinci olmuştur. İl geneli toplam oylarda ise AK Parti 2009'da Adana'da yine birinciydi (yaklaşık 280 bin oy) (YSK, 2009). 2014'te büyükşehir seçim alanı tüm ile yayılınca AK Parti bunun avantajını umut etti. Nitekim 2011 genel seçimlerinde de Adana'da AK Parti 438.321 oyla ilk sıradaydı (YSK, 2011). Ancak Adana'da yerel dinamikler farklı işledi ve 2014 Büyükşehir seçiminde MHP adayı Hüseyin Sözlü 364.649 oyla başkan seçildi (YSK, 2014); AK Parti adayı beklenen başarıya ulaşamadı. Bu durum, gerrymandering uygulamalarının her zaman planlandığı gibi sonuç vermeyebileceğini göstermektedir.

Yukarıdaki vakalar, 6360 sayılı Kanun'un getirdiği seçim çevresi değişikliğinin partizan bir gerrymandering hamlesi olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan düzenleme neticesinde büyükşehir belediye başkanlığı seçimleri, iktidar partisinin güçlü olduğu kırsal kesimleri de dahil edecek şekilde genişletilmiş ve muhalefetin önceki dönemde kazandığı bazı belediyeler el değiştirmiştir. Kanunun mimarları, bunu idari bir reform olarak sunsa da sonuçlar siyasi avantaj yönünde tezahür etmiştir. Nitekim akademik analizler de *"6360 Sayılı Kanun'un seçim çevrelerinde yarattığı düzenleme kuşkusuz AK Parti lehine sonuç verecek şekilde tasarlanmıştır"* tespitini yapmaktadır. Özellikle CHP seçmenin yoğun olduğu sahil illerinde (örneğin Antalya, Balıkesir) 6360 öncesi Büyükşehir statüsünde olmayan ve il merkezindeki seçmenlerin oylarıyla belediye başkanın seçildiği ve 6360 ile Büyükşehir Belediye Başkanlığı (BŞB) seçimlerine il mülki sınırları içindeki tüm seçmenlerin katılımına olanak sağlanması sahil kesimdeki sol seçmenin oyuna karşılık denize kıyısı olan illerin dağlık veya iç kesimdeki sağ görüş ağırlıklı seçmenin oyları AK Partiye bazı BŞB seçimlerinde avantaj sağlamıştır.

6360 sayılı Kanun'un bir diğer önemli etkisi, büyükşehir belediye meclislerinin oluşumunda ortaya çıkan temsil adaletsizliği olmuştur. 6360 sayılı Kanun demokrasinin niteliğini azaltıcı bir işlev görmüş ve BŞB'lerde temsilde adaletin tesis edilmesine engel olmuş ve belediye meclisindeki denklemi siyasal iktidar lehine çevirmiştir. Öte yandan Büyükşehir Belediye meclislerinde, ilçeler arasındaki temsil adaletsizliği yeni bir olgu olmayıp, 1984'ten beri görülmektedir. Bununla birlikte il mülki sınırlarının BŞB sınırları ile aynı olacak biçimde genişletilmiş olması ve il merkezleri ve/veya merkez ilçe nüfuslarının karşısında ilçelerin nüfuslarının ciddi biçimde azalması nedeniyle, 2014 belediye meclislerinde bu adaletsizlik zirveye ulaşmıştır (Arıkboğa, 2014: 47).

6360 öncesinde büyükşehir meclisi, büyükşehir sınırları içindeki belirli ilçe ve beldelerden oluştuğu için temsil nispeten dengeliydi. Ancak kanunla sınırlar genişleyip küçük nüfuslu taşra ilçeleri de büyükhşehire dahil edilince, mecliste küçük ilçelerin aşırı temsil sorunu baş göstermiştir. Örneğin büyük bir büyükşehir ilinde 500.000 nüfuslu merkez ilçeden meclise 10 üye gelse, 5.000 nüfuslu bir küçük ilçeden de 1 üye gelmektedir. Kâğıt üzerinde 1'e 100 oranında nüfus farkı olan bu iki ilçenin büyükşehir meclisindeki temsil gücü 10'a 1'dir – yani küçük ilçe, nüfusuna kıyasla yaklaşık 10 kat güçlü temsil edilmektedir. Bu durum, "1 kişi – 1 oy – eşit temsil" idealine aykırıdır. Örneğin Eskişehir Büyükşehir Belediye Meclisi üzerinden analiz yapıldığında çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 2014 yerel seçimleri sonrasında Eskişehir'in toplam oy dağılımında CHP %40,42 ile birinci parti olduğu halde, büyükşehir meclisinde CHP üyelerinin oranı yalnızca %29'da kalmıştır. Buna karşılık AK Parti %36,99 oy oranıyla daha az oy almasına rağmen meclis üyelerinin

%71'ini kontrol eder hale gelmiştir (CHP 12 üye, AK Parti 29 üye) (YSK, 2014). Bu ters orantının sebebi, CHP'nin merkez ilçe odaklı oylarına karşılık AK Parti'nin küçük ilçelerde belediyeleri kazanmış olması ve o küçük ilçelerin her birinden meclise üyeler göndermesidir. Eskişehir örneğinde CHP Odunpazarı ve Tepebaşı (büyük ilçeler) dışında birkaç küçük ilçeyi de kazanmasına rağmen, AK Parti çok sayıda küçük ilçeyi aldığı için meclis çoğunluğunu elde etmiştir. Benzeri durumlar diğer büyükşehirlerde de gözlemlenmiştir. Bu tablo, 6360 sayılı Kanun'un ikinci bir gerrymandering etkisine işaret etmektedir: temsilde adaletin bozulması yoluyla iktidar partisine yapısal avantaj sağlama. Kanun ile büyükşehir meclislerinin oluşum kuralları değiştirilmediği için, küçük ilçeler eski kurallarla aynı sayıda veya asgari temsilcilerle meclise katılmış, nüfusu çok yüksek merkez ilçeler ise nüfuslarıyla orantılı temsil edilememiştir. Bu durum, AK Parti lehine sonuç vermiştir çünkü sosyolojik olarak bakıldığında, kırsal ve küçük ilçeler Türkiye'de genelde AK Parti'nin güçlü olduğu yerlerdir. Büyükşehir merkezlerinde muhalefet (özellikle CHP) daha yüksek oy alsa bile, meclis aritmetiği küçük ilçeler sayesinde iktidar partisinin kontrolünde kalabilmektedir. Bu, örtük bir gerrymandering biçimidir. Sınırlar genişletilmiş ancak temsil sistemi güncellenmeyerek iktidarın lehine asimetric bir yapı oluşmuştur. Eskişehir örneğinde görüldüğü üzere, büyükşehir genelinde birinci parti olan CHP, mecliste azınlıkta kalırken ikinci partideki AK Parti meclisi domine etmiştir. Bu, seçmen iradesinin meclis kompozisyonuna adil yansımadağı anlamına gelir.

Özetle, 6360 sayılı Kanun'un Türkiye'de yerel yönetim seçimleri üzerinde çifte etkili bir gerrymandering yarattığı söylenebilir: Bir yandan büyükşehir belediye başkanlığı seçim alanını genişleterek bazı kritik şehirleri iktidar lehine çevirmiş, diğer yandan büyükşehir meclislerinde temsil eşitsizliği doğurarak iktidarın yönetimleri daha rahat kontrol etmesini sağlamıştır. Bu tespitler gerek akademik literatürde gerekse muhalefet cephesinde dile getirilmiştir. Nitekim dönemin muhalefeti, 6360 sayılı Kanun'u "seçim hilesi" olarak nitelendirmiş; iktidar ise bunu idari gerekliliklerle açıklamaya çalışmıştır. Fakat veriler ve karşılaştırmalar, bu düzenlemenin net şekilde partizan gerrymandering örneği olduğunu ortaya koymaktadır. Türk demokrasi tarihinde DP döneminden sonra ilk defa bu ölçekte bir seçim coğrafyası manipülasyonu yaşanmış ve literatürde hak ettiği yeri almıştır

7. Sonuç ve Öneriler

Gerrymandering 21. yüzyılda hala gözlemlenmektedir (McCarty, Poole & Rosenthal, 2009: 666). Gerrymandering kelimenin tam anlamıyla "muhalefetin oy gücünü mümkün olduğunca az bölgede yoğunlaştırarak bir siyasi partiye avantaj sağlamak için seçim bölgelerinin manipülasyonu" anlamına gelmektedir. Schedler'e göre, hukukun üstünlüğü ve medya özgürlüğünün yanı sıra demokratik rejimler için kriterlerden biri olan seçimler, iktidardakiler lehine; temel ve siyasi hakların sınırlandırılması, medyaya ve finansal kaynaklara erişim, seçim hileleri kullanılması, genel oy kurallarının yasal veya aktif ihlali gibi birçok yönden manipüle edilmektedir (Schedler, 2002: 38-39, 42-46).

Türkiye'de yeni il ve ilçelerin kurulması, seçim çevrelerinin sınırlarının değiştirilmesi gibi usullerle seçimleri manipüle etme ihtimalini dolaylı olarak iktidardakiler ellerinde bulundurmaktadırlar. ABD'de bir zamanlar çok sık uygulamaya konulan ve sonuç olarak 1964'te Federal Yüksek Mahkeme'nin iptal kararı ile bozulan stratejik taksimat sistemine başvurulması hukuk devleti ve genel eşitlik ilkesi açısından doğru bir uygulama değildir.

Gerrymandering demokrasilerin sessiz virüsü gibidir; açık bir hile olarak görünmese de seçimlerin neticesini ve adillliğini derinden etkileyebilir. Türkiye'nin demokratik gelişimi açısından, geçmişteki

hatalardan ders alıp gelecekte daha adil bir temsil düzeni kurmak önem arz etmektedir. 1950'lerdeki sancılı tecrübeler ve yakın zamandaki tartışmalar, bizlere adil ve katılımcı bir seçim düzeninin kıymetini hatırlatmaktadır. Demokrasiye güvenin sürdürülebilmesi için, seçim sisteminin her aşamasının adil olduğu yönünde toplumsal mutabakat gereklidir. Bu da ancak şeffaf, kapsayıcı ve evrensel demokratik ilkelere uygun uygulamalarla mümkün olacaktır. Gerrymandering ile mücadele, sadece bir teknik düzenleme meselesi değil, aynı zamanda demokratik etik meselesidir. Türkiye ve diğer tüm demokrasiler, halkın iradesinin tam ve doğru yansıdığı bir temsil sistemi için bu etik ilkeyi gözetmek durumundadır.

Kaynakça

- 21Maps. (n.d.). *Quand la politique découpe la géographie*. Retrieved December 25, 2024 from <https://21maps.com/quand-la-politique-decoupe-la-geographie>
- 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (1983, 13 Haziran). *Resmî Gazete*, (Sayı: 18076). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2839&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Abramowitz, A.I. (2016, November 3). Incumbency, not republican gerrymandering, is the main obstacle to a democratic house majority [Blog post]. Retrieved from <https://centerforpolitics.org/crystalball/incumbency-not-republican-gerrymandering-is-the-main-obstacle-to-a-democratic-house-majority/>
- Aktan, C. C. (2022). Hileli seçim bölgesi taksimatı (gerrymandering): Kamu tercihi perspektifi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 14 (1), 1-20. <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1113787>
- Ankboğa, E. (2014). Büyükşehir belediye meclislerindeki temsil adaletsizliğinin coğrafi ve siyasi görünüşleri. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2(2), 35-61. <https://doi.org/10.14782/sbd.201439372>
- Avaner, T. (2009). Prof. Dr. Hikmet Sami Türk ile röportaj: Hukuk ve siyaset temelinde yerel seçimler: yerel seçim sistemi ve mart 2009 seçimleri üzerine değerlendirmeler. *Memleket Siyaset Yönetim*, 4(9), 33-54.
- Baker, C., & Johnston, N. (2024, March 20). *Boundary review 2023: Which seats will change in the UK?*. Retrieved July 17, 2024 from <https://commonslibrary.parliament.uk/boundary-review-2023-which-seats-will-change/>
- Barr, B., Baker, F., & Nye, P. (2024, July 1). *2023 constituency boundary changes*. Retrieved September 13, 2024 from <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/2023-boundary-changes/>
- Best, R. E., Donahue, S. J., Krasno, J., Magleby, D. B., & McDonald, M. D. (2017). Values and validations: Proper criteria for comparing standards for packing gerrymanders. *Election Law Journal*, 17(1), 82-84. <https://doi.org/10.1089/elj.2017.0471>
- Brennan Center for Justice (2012, October 25.). *Republicans in stronger position to maintain long-term control of house after 2010 redistricting*. Retrieved June 20, 2024 from <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/republicans-stronger-position-maintain-long-term-control-house-after-2010/>
- Cox, G.W., & Katz, J.N. (2002). *Elbridge Gerry's salamander: The electoral consequences of the reapportionment revolution*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Churov, V. (2014, December 5). *Under Putin, 'gerrymandering' enters the Russian vocabulary*. Retrieved June 20, 2024 from <https://www.interpretermag.com/under-putin-gerrymandering-enters-the-russian-vocabulary/>
- Çiçek, A. (2022). Türkiye'de seçim hileleri: gerrymandering. *İnsan ve İnsan*, 9(34), 61-77. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1142025>
- Dawkins, W. (2014, October 9). In America, voters don't pick their politicians. politicians pick their voters. *The Guardian*. Retrieved July 17, 2024 from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/oct/09/virginia-gerrymandering-voting-rights-act-black-voters>
- Duignan, B. (2021). Gerrymandering. In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved October 21, 2024 from <https://www.britannica.com/topic/gerrymandering>
- Erdoğan, H., & Pişkin, Ç. (2020). Demokrat Parti dönemi iktidar-muhalefet çekişmesinin bir ürünü: Nevşehir'in il, Kırşehir'in ilçe olması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 577-590. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.762334>
- Fuentes-Rohwer, L. (2003). Doing our politics in court: Gerrymandering, 'fair representation' and an exegesis into the judicial role. *Notre Dame Law Review*. 78 (2), 527-594.
- Game, C. (2014, 7 May). Gerrymandering in Northern Ireland local government? Surely not [Blog post]. Retrieved from <https://inlogov.com/2014/05/07/gerrymandering-in-northern-ireland/>
- Gilligan, T. W., & Matsusaka, J. G. (2006). Public choice principals of redistricting. *Public Choice*, 381-398. <https://doi.org/10.1007/s11127-006-9062-8>
- Gözler, K. (2020). *Anayasa hukukunun genel teorisi C I* (2. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Gülen, A. (2021). Demokrat parti döneminde Adıyaman vilayetinin kuruluşuna dair bir tartışma. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37(104), 357-382. <https://doi.org/10.33419/aamd.1016007>
- Griffith, E. (1907). *The Rise and development of the gerrymander*. Chicago: Scott, Foresman and Co.
- Grofman, B., & Brunell, T. L. (2005). The Art of The Dummymander: The Impact of Recent Redistrictings on The Partisan Make up of Southern House Seats". In P. Galderisi (ed.), *Redistricting in the new millennium* (pp183-200). Lanham, MD: Lexington Books.

- Keya, U. M. (2024, 6 November). The Weight of votes: Analysing the principle of equality in Kenya's electoral boundaries [Blog post]. Retrieved from <https://africlaw.com/2024/11/06/the-weight-of-votes-analysing-the-principle-of-equality-in-kenyas-electoral-boundaries/#:~:text=constituencies%20across%20the%20country%2C%20inequality.On%20the%20other>
- Kırt, E. (2010). Gerrymandering ve demokratik seçimler üzerine. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16(1-2), 15-38.
- Kulaç, D. (2021). Eşit oy ilkesi. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 211-235.
- McCarty, N., Poole, K. T., & Rosenthal, H. (2009). Does gerrymandering cause polarization? *American Journal of Political Science*, 53(3), 666-680.
- Mann, T. E. (2006). Polarizing the House of Representatives: How Much Does Gerrymandering Matter? In P. S. Nivola & D. Brady (eds.), *Red and Blue Nation? Characteristics and Causes of America's Polarized Politics* (pp. 263-283). Washington, D. C.: Brookings University Press.
- Niemi R.G., & Deegan J. Jr. (1978). A theory of political districting. *American Political Science Review*. 72, 1304-23. <https://doi.org/10.2307/1954541>
- Osmanbaşıoğlu, G. K. (2021). Gerrymandering in Turkish elections since 1950:(Re) setting the rules of the game? In *Turkey's Electoral Geography* (pp. 46-65). Routledge.
- Patel, P. K., & Sekher, T. V. (2024). Parliamentary delimitation: A study on India's demographic struggle for political representation. *Journal of Asian and African Studies*, 1-16. <https://doi.org/10.1177/00219096241295634>
- Safi, İ., & Kurşuncu, T. (2019). Siyasal partizanlığın bir göstergesi olarak seçim hileleri ve Türkiye'deki bazı uygulamaları. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 46-71. <https://doi.org/10.25204/iktisad.429002>
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı anayasa mühendisliği*, Çev. E. Özbudun, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Schedler, A. (2002). Elections without democracy: The menu of manipulation. *Journal of Democracy* 13(2), 36-50. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2002.0031>.
- Sevinç, H. (2021). *Seçim sistemleri ve Türkiye'de seçimlerin siyasal manipülasyonu*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1954, 30 Haziran), On beşinci Birleşim Devre 10, Cilt 1.
- Tanör, B. (2021). *Osmanlı Türk anayasal gelişmeleri* (35. Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Verma, A.K. (2025, November 26). Overburdened' MPs and MLAs eye relief but challenges abound ahead of delimitation. *The New Indian Express*. Retrieved from <https://www.newindianexpress.com/web-only/2025/Jan/17/overburdened-mps-and-mlas-eye-relief-but-challenges-abound-ahead-of-delimitation>
- Tunç, H., Erdoğan, M., Yurtlu, F., Ölmez, G., & Çitak, H.A. (2014). Seçim sistemleri ve Türkiye'de (gerrymandering) seçim hilesi uygulamaları. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Wikipedia. (2023). *Gerrymandering*. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Gerrymandering#>
- Yay, S. (2022). Siyasal partizanlık, hileli seçim bölgesi taksimatı ve oy kayırmacılığı: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'den uygulama örnekleri. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 71-84.
- Yüksek Seçim Kurulu (2009). 29 Mart 2009 mahalli idareler genel seçimi sandık sonuçları. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/29-mart-2009-mahalli-idareler-genel-secimleri/2820>
- Yüksek Seçim Kurulu (2011). 24. dönem milletvekili genel seçimi. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/12-haziran-2011-xxiv-donem-milletvekili-genel-secimi/4929>
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2014). 30 Mart 2014 mahalli idareler genel seçimi sandık sonuçları. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr/tr/30-mart-2014-mahalli-idareler-genel-secimleri/2853>

Extended Abstract

Introduction

One of the primary reasons voters cast their ballots is the expectation of electing responsive and competent representatives who can effectively serve their communities. To achieve this, electoral districts are designed to ensure fair representation in both general and local elections. However, in Turkish political practice, it has been observed that politicians have manipulated electoral district boundaries to influence voter preferences. This manipulation is referred to as gerrymandering, a term originating from Massachusetts Governor Elbridge Gerry's actions in 1812, when he redrew electoral boundaries to gain political advantage. Gerrymandering is generally defined as the arbitrary redrawing of electoral district boundaries to favor a particular political party or group. It often results in irregularly shaped districts that distort the balance of voter representation and lead to inequitable outcomes. For example, while similar voter distributions may exist across districts, boundary manipulation can grant one party a significant advantage over others. Such practices violate the principle of "one person, one vote" and enable political actors to secure undue benefits. In Turkey, electoral districts are regulated under Article 4 of the Parliamentary Elections Law No. 2839. Nevertheless, gerrymandering practices have been utilized across various political periods and administrations. This study examines the historical development of gerrymandering in Turkey and analyzes the effects of Law No. 6360 on local elections and urban governance.

1. Gerrymandering Tactics

Gerrymandering entails manipulating electoral district boundaries to obtain political advantage. Three classical tactics are commonly employed: splitting, packing, and maintaining the status quo. The splitting tactic divides opposition votes across multiple districts to dilute their impact, often separating urban and rural areas or fragmenting opposition blocs. Packing concentrates opposition voters into a small number of districts, ensuring that government-backed candidates dominate the remaining constituencies. Malapportionment undermines electoral equality by creating overpopulated single-member districts or assigning fewer seats to districts that favor the opposition, thus disadvantaging them in seat allocation. Maintaining the status quo involves retaining existing boundaries to preserve incumbents' advantages, often disregarding legal redistricting requirements and perpetuating disparities among regions. These tactics, observed globally, erode voter equality and reshape election outcomes to favor certain parties or politicians, thereby weakening the principle of fair representation in legislative bodies.

2. The Historical Process of Gerrymandering in Turkey

Gerrymandering in Turkey became prominent following the transition to a multi-party system. After the Democratic Party (DP) achieved victory in the 1950 elections, it began redrawing electoral districts for political gain after the 1954 general elections. Examples include downgrading districts to sub-districts or elevating towns to provincial status. In 1954, Adıyaman was separated from Malatya and granted provincial status, allowing the DP to win all parliamentary seats there in the 1957 elections. Similarly, Kırşehir—an opposition stronghold led by Osman Bölükbaşı—was downgraded to district status but reinstated as a province three years later following public backlash. The Constitutional Court annulled several strategic gerrymandering attempts, ruling that they violated constitutional principles. More recently, controversies have arisen regarding the inclusion of Mudanya in a non-adjacent electoral district during the division of Bursa, and the disproportionate allocation of representation to Bayburt despite its declining voter population. Such examples demonstrate how boundary manipulation continues to undermine fair representation in Turkish elections.

3. Law No. 6360 and Gerrymandering

Although Turkish law requires that electoral districts be drawn fairly and equitably, these provisions are often exploited for political purposes. Law No. 6360 exemplifies such manipulation. The law established 14 metropolitan municipalities and 27 new districts, aligning metropolitan boundaries with provincial borders. Consequently, all residents within provincial limits were allowed to vote in metropolitan elections. However, this arrangement benefited the ruling Justice and Development Party (AK Party), particularly in coastal areas dominated by left-leaning voters and in rural regions with predominantly right-leaning populations. The law disproportionately empowered smaller districts in metropolitan councils, exacerbating representational inequalities. This imbalance strengthened the ruling party while significantly weakening the main opposition, the Republican People's Party (CHP). Long-standing disparities in representation—present since 1984—reached their peak under this legislation. Overall, Law No. 6360 profoundly influenced local election outcomes, undermining democratic principles and compromising the integrity of fair representation.

Conclusion

Gerrymandering remains a significant challenge in the twenty-first century. The term denotes the manipulation of electoral boundaries to concentrate opposition votes in certain areas, thereby granting an advantage to a particular party. As Schedler argues, although elections are essential components of democratic regimes, they are often manipulated by those in power through restrictions on political rights, limited media access, financial control, and both legal and extralegal violations of electoral rules. In Turkey, the establishment of new provinces and districts or the redrawing of existing boundaries has enabled ruling parties to influence election outcomes indirectly. Similarly, in the United States, strategic redistricting practices—once common but ruled unconstitutional by the Federal Supreme Court in 1964—were deemed incompatible with the rule of law and the principle of equality. Reforming the redistricting process is therefore essential. Both national and local elections require mechanisms to ensure fairness and transparency. The establishment of independent redistricting commissions and the enactment of clear legal standards for boundary delimitation represent crucial steps toward reform. Additionally, public participation and transparency should be prioritized throughout the process. Only in this way can voters achieve the equitable and democratic representation they deserve.